

מהדורת בערקאוויטש

ספר

מקדש ה' כוננו ידיך

ביאור רחב על סוגיות החורבן
גיטין נה: – נח. על דרך פרד"ס

מפרש כל פרט קטן וגדול בסוגיות הסתומות האלו. מלוקט מדברי רבותינו זצוק"ל, אשר דבריהם כגחלי אש נכנסים בעומק הלב, עם קצת תוספת נופך משלי. להחדיר להלויב להחיות ולחזק בלבנו את התשוקה והגעגועין לבנין ירושלים, והאבלות על חורבנה. ובעזרת ה' נזכה לראות בשמחתה בשלמות כראוי.

לוקט ונערך בעזרת החונן לאדם דעת
יהודה בן לאאמו"ר הרב זאב שליט"א דורמן

ליקוואוד-תמוז תשפ"ה

ה'ת"ל ר' פנחס המ"ק ור' פנחס
ש' יחזק

Rabbi Chaim Weg

Rosh Kollel Zichron Gershon L'Dayanus
Lakewood N.J.
570 604 2266

הרב חיים וועג

ראש כולל זכרון גרשון לדיינות
ליקוואוד נ.ד.

בע"ה

י"ב בתמוז תשפ"ב

הגני בזה להמליץ עבור ידיד נפשי אחד מאריות שבחבורה הר"ר יהודה דורמאן שליט"א אשר ישב בשבת תחמונני זה שנים רבות בלימוד חושן משפט בכולל דיינות זכרון גרשון. ומאז בא להתחבר עם החבורה כבר השקיע עצמו ראשו ורובו בהתמדה עצומה ושקידה נפלאה מאין הרף שנים רבות, והצליח ה' את דרכו ללבן ולהבהיר סוגיות החמורות על פני ים התלמוד ביהד עם שאר בני החבורה שיחי'.

ועתה רחש לבו דבר טוב להתיצב כה על העולה במחשבתו ללבן את "אגדת בר קמצא" העוסקת בענייני חורבן בית שני, ואסתעייא מילתיה בעזה"י לזכות גם להוציאו לאור, וקרא שם הספר "מקדש ה' כוננו ידיך".

וזה לתועלת גדול לכל מי אשר נגע לבבו אל צרת עמנו בציפיתנו אל הגאולה האחרונה בתוך חשבת גלות הארוכה הזאת. והעלתה מצודתו מתוך עיון בסוגיא הלז ובדברי רבותנו הקדושים המדברים בענייני גלות וגאולה ביאורים נכונים הן על דרך הפשט, והן בדרכי מחשבה ויסוד אשר ידו רב לו בעניינים האלו. ובטח שהספר הזה יהיה ללומדיו לעזר ולסמיכה להתקרב אל השי"ת כמאמרם (ב"ב ס:) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. כי היגיעה והתעמקות בדברי קדשם של חז"ל הנוגעים לחורבן בית, אין לך אבלות החורבן וצפיה לישועה גדולה מזה.

ואסיים בפנות לבבי אל השי"ת בתפילה שיוכה הר"ר יהודה שליט"א שיתקבל ספרו אצל העם בהפץ וברצון, ויהי כולם נהנים מהאי מרגניתא מבא.

ויזכהו הקב"ה להמשיך בלימוד התורה, ללמוד וללמד מתוך בריאת הגוף הרחבת הדעת, ופרנסה ברווח, ובנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות באמת וביושר. ויהי נועם ה' אלוקינו במעשה ידיו, ונוכה כולנו במהרה בימינו לזכות לראות את הגאולה העתידה, ונקומה ונעלה ציון אל בית תפארתינו, אל "מקדש ה' כוננו ידיך".

ממני ההותם לכבוד התורה ושוקדיה

הרב חיים וועג

ראש הכולל חושן משפט זכרון גרשון

Ohr Hameir Seminary
of Peekskill
Tifereth Israel High School of Ohr Hameir

בס"ד

מכתב ברכה

הנני במגלת ספר להעריך ערך תלמידי היקר, חו"ב, המופלג בתו"ש ר' יהודה דורמן נרו יאיר ויזרח לעד, שלמד כמה שנים פה בישיבה הקדושה ישיבת 'אור המאיר' דפיקסקיל נ. י. ועלה ונתעלה בלימודו, ומצא ברב חילו ותבונתו מקום להתגדר בו, לעסוק בענייני אגדה בעומק העיון כראוי והעלה במצודתו פנינים וביאורים יקרים על דברי הסוגיות במסכת גיטין פרק הניזקין העוסקות בענייני החורבן בית המקדש, מיוסדים על דברי רבותינו הראשונים עם תוספת נופך כדרכה של תורה.

ועתה בא לפני עם חיבורו היקר שחיבר בתקופה האחרונה אשר בשם 'מקדש ה' כוננו ידיך' יקרא, וזה משתמש כעדות נאמנה כי יש שכר לעמלו באשר יוכל לחדש ולכתוב חידושים כאלו.

ומדברי תורתו ניכר בו דהוי גריס ביני עמודי דישיבת 'אור המאיר', וזכה לקבל מלא חפנים מרבותיו, אשר מלבד מה שזכה לקבל דרך בדבר ה' זו הלכה, בעיון ובהעמקה בסוגיות הש"ס, הוא גם זכה לקבל דרך בדבר אגדה ותוכחת מוסר. ויהי רצון שיזכה חביבי המחבר, להיות שתול בחצרות ה' כל הימים, ללון בצל החכמה מתוך רוב נחת והרחבת הדעת, וחפץ ה' יצליח בידו להמשיך לעמול בתורה מתוך שקידה ועיון, ולהגביר חיילים בתורה ויר"ש.

הכו"ח בכבוד ובברכה

אלי קנריק

אלי קנריק

מכתב שקיבלתי מהרה"ג רב קלמן דעדיש שליט"א המוציא לאור את הפירוש "יד מצרים" להגרי"א חבר זצוק"ל

כב' הרה"ג ר' יהודה דורמן שליט"א בעמח"ס "מקדש ה' כוננו ידיך"
ישר כחך בעד החיבור הנפלא על סוגית החורבן אשר בפ' הנזיקין במס' גיטין. אשריך
שע"י חידושים אלו וגם ע"י ליקוטי דברי הגריא"ח זצוק"ל וגדולי עולם זצוק"ל נכנס
אור חכמה אל תוך חשכת סוגית החורבן.

היות שגם אני זכיתי לעסוק לאחרונה בסוגית החורבן ברצוני לציין כמה הערות בבחינת
מראה מקום אני לך¹.

עמ' ט"ו, "י"ל עוד, שרצה להוכיח את הגדולים שבהם שלא מיחו בבעל
הסעודה". ע' בחי' כתב סופר על מס' גיטין.
עמ' כ"ב בענין מחית עמלק לעתיד לבוא. יש להעיר שאף שכתוב בקרא
ומפורש בראשונים שתאבד אדום לע"ל, יש חידוש מיוחד בדברי המהרש"א
במס' ב"ב שפירש שכמו שיש חיוב מחיה על עמלק בעוה"ז, נצטוו ישראל
למחות את אדום לעתיד לבוא.
עמ' כ"ו-כ"ז בענין כ"א יום בין י"ז בתמוז לט' באב. ע' מהרש"א חי' אגדות מס'
בכורות (ח). באה"ד כ' וז"ל, שהם כ"א יום מי"ז בתמוז עד ט' באב והם רמזו לו
ימים אלו... ולפי שיש עוד כ"א ימי סליחה ומחילה מי"ט ראשון של ר"ה עד
כ"א תשרי שהוא הושענא רבא יום גמר החתימה עכ"ל.
עמ' נ"ה הערה מס' ו', "המדרש חולק על הבבלי", ע' שם במדרש בפי' מתנות
כהונה ד"ה אפקוני מש"כ בזה
עמ' ס"ט כתב המהרש"א, י-ה שם הגלות, כ"כ המהרש"א באגדת רבב"ח דף
ע"ז ד"ה דמחזי ז"ל: וי-ה הוא השם אשר עמנו בגלות עכ"ל.

חילך לאורייתא יהי רצון שתזכה להמשיך להרביץ תורה ויראה מתוך בריות גופא
ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים.

1. במהדורה הנוכחית תיקנתי והוספתי על פי הערותיו
2. כל מספרי העמודים הם כפי שהופיעו במהדורה הראשונה.

תוכן הענינים

הקדמה 25

דף נה: א

דף נו: י

דף נו: ס

דף נו: צ

דף נו: קסג

דף נח: רלז

מילואים רסג

תוכן מפורט

הקדמה 25

דף נה:

אמר ר' יוחנן מאי דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד א
 אשרי אדם מפחד תמיד | א ♦ א ♦ גנות הגאווה | א ♦ ב' פירושים ב"ההוא בדברי תורה כתיב"
 (ברכות ס'). | ב ♦ ב כניעת הלב | ג ♦ דרך אחר לפרש דברי רש"י | ג
 ההוא גברא וכו' ובעל דבביה בר קמצא ד
 אוהרת הנביא על שנאת חנם | ד ♦ מה בין בית ראשון לשני | ה ♦ יחד שבטי ישראל | ה ♦
 השראת שכינה מצד הכלל והפרט | ו ♦ שורש החטא החמדה | ו ♦ רחמנא לבא בעי | ו ♦
 בטחון השלם | ז ♦ צדיק באמונתו יחיה | ז ♦ שנאת חנם פוגם באמונה | ח
 אייתי ליה בר קמצא ח
 שמות קמצא ובר קמצא | ח

דף נו.

אמר חזקוני והווי יתבי רבנן ולא מיחו ביה ש"מ קא ניהא להו י
 למה לא מיחו חכמים | י ♦ פירצת החניפות | י
 אמר חזקוני והווי יתבי רבנן ולא מיחו ביה יא
 אחריות תלמידי חכמים | יב
 אזל אמר ליה לקיסר מרדו כך יהודאי יב
 שדר בדיה עגלה תילתא יב
 רמז עגלה תילתא | יב ♦ פנס בכבוד החכמים | יב ♦ רמז לחלוקת המלכות | יג
 בחדו דקאתי שדי ביה מומא בניב שפתים יד
 רמז מום ניב שפתים | יד
 ואמרי לה בדוקין שבעין יד
 רמז דוקין שבעין | יד ♦ עינו של צדקיהו | יד ♦ עין תחת אל"ף | טו
 בדוקין שבעין טו
 איך גרם מום בדוקין שבעין | טו ♦ סיבת החרבן הטלת מום בקדשים | טו

- ענותנותו של ר' זכריה בן אבקולם החריבה את ביתנו וכו' מז
פירוש מדת ענותנות | טז ♦ מדת השפלות | טז ♦ ר' זכריה מנגד למדת גאווה | יז ♦ שלוחו של מקום | יז
- החריבה את ביתנו כו' יח
מום הפוסל בישראל לבד | יח
- החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו יח
שדר עלוייהו נירון קיסר יט
גירות נירון קיסר | יט
- שדא גירא כו' לד' רוחות העולם אתא נפל בירושלים יט
אין מזל לישראל | יט ♦ זריקת החיצים | כ ♦ נחוש המן הרשע | כ
- אמר ליה לינוקא פסוק לי פסוקיך כא
בעי לכפורי ידא בההוא גברא | כא
- אמר ליה ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל כא
נקמת ה' באדום לעתיד לבא | כא ♦ שורש חיותו של עשו | כב
- ערק ואויל ואינייר כג
מי היה נירון זה | כג ♦ למה זכה שיצא ממנו ר' מאיר | כד
- שדריה עלוייהו לאספסיינוס קיסר אתא צר עלה תלת שני כה
רמז ג' שנים | כה ♦ ביאור דברי המהר"ל | כה ♦ מעלת "שלישי"-נמשך אחר רצון ה' | כו ♦
דרך אחרת לבאר את דברי הגמ' | כו ♦ הקב"ה חיזק לבם של האויבים | כז ♦ ג' שבועות אחר בקיעת העיר | כז
- הוו בה תלתא עתירי כו' הוה בה למיזן עשרים וחד שתא כה
כ"א שנה של שליטת העכו"ם | כה ♦ כה ישראל משולש | כה ♦ כ"א שנה בסוד שם א-ה-י-ה | כה ♦ רחמים בלתי גבול | כט ♦ שם א-ה-י-ה בבחינת תשובה | כט ♦ קשר תשובה לספירת בינה | ל
- שנקדה לו חמה בעבורו וכו' שכל הנכנס לביתו כשהוא רעב וכו' שהיתה ציצתו נגדרת על גבי כסתות איכא דאמרי שהיתה כסתו מוטלת בין גדולי רומי לא
מעלות עשרי ישראל | לא ♦ ג' ענייני זכות עושר | לא ♦ חשיבות מצות ציצית | לב
- חד אמר להו אנא זיינא להו בחיטי ושערי וח"א להו בחמרא ובדמלחא ומשחא וח"א להו בדציבי ושכחו רבנן לדציבי לג
ריבוי הוא סימן ברכה | לג
- דרב חסדא כל אקלידי הוה מסר לשמעיה בר מדציבי דאמר רב חסדא אכלבא דחיטי בעי שיתין אכלבי דציבי לג
רב חסדא משפיע חסדים | לג
- הוה להו למיזן עשרים וחד שתא לד

הוּוּ בָּהוּ הַנְּהוּ בְּרִיוֹנִי אִמְרוּ לָהּ רַבֵּן נִפְּוֹק וְנַעֲבִיד שְׁלָמָא בְּהַדְרִיָּהּוּ לֹא שְׁבַקְיָנָהּוּ
אִמְרוּ לָהּ נִפְּוֹק וְנַעֲבִיד קֶרְבָּא בְּהַדְרִיָּהּוּ אִמְרוּ לָהּ רַבֵּן לֹא מַסְתִּיעֵא מִלִּיתָא לָד

יַעֲבֹר נָא אֲדוֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ | לָד ♦ וְרַב יַעֲבֹד צַעִיר | לָה ♦ תִּיקוֹן קֶלְקוֹל שְׁנֵאת חֲנֹם | לָה ♦
הַכְּנַעָה לְגִזְרַת הַמָּקוֹם | לָד ♦ עֲנִין שְׁכִינְתָּא בְּגִלּוּתָא | לָד ♦ יִסּוֹד עֲנִין הַסֹּתֵר פָּנִים | לָה ♦
הַהֲשַׁפְעָה דֶּרֶךְ אֱוֹמוֹת הָעוֹלָם | לָט ♦ הַשְׁתַּתְּפוּת יִשְׂרָאֵל בְּצַעַר הַשְׁכִּינָה | לָט ♦ הַגְּלוּת
תְּלוּיָהּ בַּמִּקְבֵּל | מ ♦ לִקְבֹּל גִּזְרַת הַמָּקוֹם בִּאֲהָבָה | מ

קָמוּ קִלְנָהּוּ לְהַנְהוּ אִמְבְּרִי דַחְמִי וְשַׁעְרֵי וְהוּהּ כַּפְנָא מָא
מִדַּת הָעֲזוּת בְּיִשְׂרָאֵל | מָא ♦ ה' עֹז לַעֲמּוֹ יִתֵּן | מָא ♦ הַעֲקֵשׁן יִצְלִיחַ | מָב ♦ תְּכוּנַת הָרוּחָנִי
שְׁבִיִּשְׂרָאֵל | מָב

מִרְתָּא בַת בִּיִּתּוֹם עֲתִירְתָּא דִּירוּשָׁלַיִם הוּיָא מָב
מִרְתָּא בַת בִּיִּתּוֹם | מָב ♦ לֹא עַבְדָּא כְּדַבְעֵי לָהּ לַמִּיעֲבָד | מָג

שְׁדַרְיָתָהּ לְשַׁלּוּחָהּ וְאִמְרָהּ לִיה זִיל אֵייתִי לִי סְמִידָא אֲדֹאזֵל אִיזְרָבֵן וְכו' מָג
מֵאֵת ה' הִיתָה זֹאת | מָג ♦ רִמּוֹ ד' מִינֵי לָחֶם | מָג

הוּהּ שְׁלִיפָא מִסָּאנָא אִמְרָהּ אִיפּוֹק וְאִחְזִי אִי מִשְׁכַּחנָא מִיָּדִי לְמִיכָל מָד
אִיתִיב לָהּ פִּרְתָּא בְּכַרְעָא וּמִתָּה קָרִי עָלָה רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי הִרְבָּה בָךְ וְהַעֲנִיגָהּ אִשְׁרָי
לֹא נִסְתָּה כַף רַגְלָהּ מָד

מִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה | מָד ♦ לֹא יוֹעִיל הוּן בְּיוֹם עֲבָרָה | מָד ♦ רִמּוֹ כֶּסֶף וְזָהָב | מָה ♦ הַבּוֹטְחִים
בַּמּוֹנָם | מָה

דַּר' צִדּוֹק יִתִּיב אַרְבַּעִין שָׁנִין בְּתַעֲנִיתָא דְלֹא לִיחֲרַב יְרוּשָׁלַיִם וְכו' מו
אַרְבַּעִים שָׁנָה שֶׁהִתְעַנָּה ר' צִדּוֹק | מו ♦ מ' שָׁנָה שֶׁל הִתְרָאָה | מו ♦ יִסּוֹד מִסְפֵּר מ' | מו ♦
הַקֶּבֶ"ה מִשְׁדַּד הַטֶּבַע | מו ♦ עֲמוּד הַתּוֹרָה | מו ♦ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בּו חַיּוֹת רּוֹחַנִית | מו ♦ א"י
הָעֲלִינָה כְּנֻשְׁמָה לֹא"י הַתַּחֲתוֹנָה | מו ♦ אֵין כַּעַם וְרוּגּוֹ בַּמָּקוֹם שְׁכִינָה | מו ♦ סִילּוֹק
הַשְׁכִּינָה גּוֹרֵם לְקַפְדָּנוֹת וְכַעַם | נ ♦ סִילּוֹק הַשְׁכִּינָה בְּהַדְרָגָה | נ

יִתִּיב אַרְבַּעִין שָׁנִין בְּתַעֲנִיתָא נא
תְּפִילַתּוֹ לְיוֹמוֹ | נא

גְּרוּגְרַת דַּר' צִדּוֹק אֲכָלָה וְאִתְּנִיסָא נא
שִׁימַת לֵב לְפּוֹרְעָנוֹת הַבָּא | נא

מִרְתָּא בַת בִּיִּתּוֹם עֲתִירְתָּא דִּירוּשָׁלַיִם הוּיָא שְׁדַרְתָּהּ לְשַׁלּוּחָהּ וְאִמְרָהּ לִיה זִיל אֵייתִי
לִי סְמִידָא אֲדֹאזֵל אִיזְרָבֵן אֲתָא אִמֵּר לָהּ סְמִידָא לִיכָא וְכו' נב
עוֹבְדָא דְמִרְתָּא רִמּוֹ לְשְׁכִינָה | נב ♦ הַחֲמָאִים גּוֹרְמִים צָרוֹת עֵין בְּהַשְׁפָּעָה | נב ♦ הוּהּ שְׁלִיפָא
מִסָּאנָא, רִמּוֹ לְנַעֲלֵי הַשְׁכִּינָה | נג ♦ ר' צִדּוֹק בְּבַחֲנִית צִדִּיק הִיִּסּוֹד | נג ♦ כֶּסֶּפֶס בַּחֲצוֹת
יִשְׁלִיכוּ | נד ♦ הַשְׁכִּינָה גּוֹלָה לְרִצּוֹנָה | נד

כִּי הוּהּ קָא נִיחָא נַפְשָׁה אִפִּיקְתָּהּ לְכָל דַּחְבָּא וְכַסְפָּא שְׁדִּיתִיָּה בְּשׁוּקָא וְכו' נה
אֲבָא סְקָרָא רִישׁ בְּרִיוֹנִי דִּירוּשָׁלַיִם בַּר אַחְתִּיָּה דְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי הוּהּ נה
שֵׁם אֲבָא סְקָרָא | נה

- נה. בר אחתיה דריב"ז
- נה. כי מטו לפתחא בעו למדקריה אמר להו יאמרו רבן דקרו
- נה. למה חששו הרומיים לכבודן של גדולי ישראל | נה ♦ מלכות רומי נמשלה לחזיר | נו ♦
רומיים הראו עצמם כבעלי דרך ארץ | נו ♦ הרשעים אין נמנעין מלכבד את רבן אחר
מיתנו | נו
- נה. כי מטא להתם אמר שלמא עלך מלכא שלמא עלך מלכא
- נה. כפילות שלום למלך | נה
- נה. אמר ליה מיחייבת תרי קטלא חדא דלאו מלכא אנא וקא קרית לי מלכא
- נה. ותו אי מלכא אנא עד האידנא אמאי לא אתית לנבאי
- נה. לימוד מוסר בענין התשובה | נט

דף נו:

- ס. איברא מלכא את דאי לאו מלכא את לא מימסרא ירושלים בידך
- ס. דכתיב והלבנון באדיר יפול
- ס. ואין לבנון אלא ביהמ"ק שנאמר החר הטוב הזה והלבנון
- ס. שם לבנון מורה על העדר הגשמי | ס ♦ במקדש מראה הקב"ה שליטתו על הרע | סא
- סב. דקאמרת אי מלכא אנא אמאי לא קאתית לנבאי עד האידנא בריוני דאית בן לא
- סב. שבקינן
- סב. בריונים גרמו לחורבן הבית | סב
- סב. קרי עליה רב יוסף ואיתימא רבי עקיבא משיב חכמים אחור ודעתם יסכל וכו' .
- סב. משיב חכמים אחור ודעתם יסכל | סב ♦ יישוב לשון המדרש להג"ל | סג ♦ המלכות דורשת
מסירת נפש | סג
- סד. שמועה טובה תרשן עצם
- סד. כח חוש השמיעה | סד
- סד. תן לי יבנה וחכמיה ושושילתא דרבן גמליאל ואסוותא דמסיין ליה לרבי צדוק
- סד. ענין שלש הבקשות | סד ♦ כנגד חסד דין ורחמים | סה ♦ כנגד שלשה העמודים | סה
- סו. אסוותא דמסיין ליה לרבי צדוק מאי כו' .
- סו. מעלת ר' צדוק | סו ♦ פעמים שהרע מגדל את הטוב | סו
- סו. אזל שדריה לטיטוס הרשע
- סו. ואמר אי אלהימו צור חסיו בו זה טיטוס הרשע שחרף וגרף כלפי מעלה
- סו. מגמת עשו לגזול השפעות הקדושה | סו ♦ רמז שם טיטוס | סז

- מה עשה תפוש זונה בידו ונכנס לבית קדשי הקדשים והציע ספר תורה ועבר עליה
עבירה סז
- שני חילולין עשה הרשע | סז ♦ תפיסת זונה כנגד עבודה זרה | סז ♦ ס"ת ולוחות חיבור
הקב"ה עם ישראל | סח
- ונמל סוף וגדר את הפרכת ונעשה גם והיה דם מבצבץ ויוצא וקסבר הרג את עצמו ... סח
- סילוק קדושה כשפכ"ד | סח ♦ פרוכת היא הממוצע | סט ♦ הפרכת מבדלת ומחברת | סט
♦ ענין הפרוכת בין עולם לעולם | סט ♦ הפרוכת מעלמת את האור א"ס | ע ♦ בלי
הפרוכת אין מקום לגשמיות | ע ♦ כל הענין של הבית המקדש יש לדמותו ל"דם" | עא ♦
הדם הוא הסימן שכבר נסתלקה הקדושה | עא ♦ צער שלא תתגלה שכינתו ית' | עא ♦
איבוד השפע בחורבן בית שני | עא
- שנאמר שאנו צרדיך בקרב מוערך שמו אותותם אותות עב
- שמו אותותם אותות | עב ♦ אין מזל לישראל | עב
- מי כמוך חסין וקשה שאתה שומע נאוצו וגדופו של אותו רשע ושותק עג
- הקב"ה שותק לגידופי רשע | עג ♦ אין הקב"ה מתפעל ממכעיסיו | עד ♦ הקב"ה נפרע ע"פ
חשבון | עד ♦ איחור פורענות רשעים בגלל הבחירה | עה ♦ רצונו של הקב"ה | עה ♦
רצונו ולא "יצרו" | עה ♦ הקב"ה שותק כדי להרבות זכויותינו | עו
- דבי רבי ישמעאל תנא מי כמבה באלם ה' מי כמוך באלמים ה' עו
- הקב"ה שותק כמדת האלם | עו ♦ אלם מלשון חוזק | עו ♦ סבלנות של עם ישראל | עז
- מה עשה נמל את הפרכת ועשאו כמין גרנותני עז
- והביא כל הכלים שבמקדש והניחן בהן עז
- אל תקרי קבורים אלא קבוצים אל תקרי וישתבחו אלא וישתבחו עח
- חילוף רי"ש בצד"י | עח ♦ דרך אחר בדרשה הנ"ל | עח
- איכא דאמרי קבורים ממש דאפילו מילי דמיטמרן איגליין להון פ
- עמד עליו נחשול שבים לטובעו פ
- פעולת דיגין טובה לישראל | פ ♦ תחילת נפילתו של עשו | פ
- אמר כמדומה אני שאלהיהם של אלו אין גבורתו אלא במים בא פרעה וכו' פא
- כל אומה נמסרה תחת שליטת שר | פא
- יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע בריה קלה יש לי
בעולמי ויתוש שמה פא
- ישראל אין לו שורש בבריאה | פא
- אמאי קרי לה בריה קלה דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה פב
- שכר גדול שמור לישראל | פב
- תעשה עמך מלחמה פב
- עלה ליבשה בא יתוש ונכנס בחוממו פב
- עונשו של מיטום מדה כנגד מדה | פב

- ונקר כמוחו שבע שנים פג
 יומא חד הוה קא חליף אבבא דבי נפחא וכו' פג
 וכשמת פצעו את מחו ומצאו בו בצפור דרור משקל שני סלעים פג
 רמז צפור דרור | פג ♦ פירוש ע"פ דרכו של הגריא"ח | פד
 במתניתא תנא כנוזל בן שנה משקל שני ליטריין פד
 ישראל נמשלו ליונה | פד
 אמר אביי נקטינן פיו של נחשת וצפרניו של ברזל פה
 כח הדיבור וכח המעשה | פה ♦ סוד נחשת וברזל | פה
 כי הוה קא מיית אמר לחו לקליוה להחוא גברא ולבררו לקיטמיה פה
 תחבולת טיטוס | פה
 אונקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס הוה בעי לאיגיורי פו
 מי היה אונקלוס | פו
 אזל אסקיה לטיטוס בנגידא פו
 בעל אוב שלא במקום המת | פז
 אמר ליה מאן חשיב בהחוא עלמא אמר ליה ישראל מחו לאידבוקי בהו אמר ליה
 מילייהו נפישין ולא מצית לקיומינהו זיל איגרי בהו בהחוא עלמא פז
 פעולת המדות על מהותו של אדם | פז ♦ שנאה עמוקה בלתי מוגבלת | פח
 והוית רישא דכתיב חיו צריה לראש וגו' כל המיצר לישראל נעשה ראש פח
 מתי נעשים צריה לראש | פח ♦ המימרא מתפרש בב' פנים | פט ♦ נעשה ראש שגרם
 לישראל לשוב | פט

דף נז.

- אמר ליה דיניה דהחוא גברא במאי א"ל במאי דפסיק אנפשיה צ
 אזל אסקיה לבלעם בנגידא צ
 ההבדל שבין טיטוס לבלעם | צ ♦ הטומאה סתירה להשגת קדושה | צ
 א"ל דיניה דהחוא גברא במאי א"ל בשכבת זרע ורותחת צא
 אזל אסקיה בנגידא לפושעי ישראל צא
 א"ל מובתם דרוש רעתם לא תדרוש כל הנוגע בהן כאילו נוגע בכבת עינו צא
 שורש נשמת ישראל טוב | צא ♦ כשמשלקין העיכוב מתנוצץ השורש | צב ♦ כל ישראל יש
 להם חלק לעוה"ב | צג ♦ פירוש גיהנם כלה והם אינם כלים | צד ♦ אף רשעי ישראל יהיו
 בכלל תיקון העתיד | צד

- א"ל דיניה דההוא גברא כמאי א"ל בצואה רותחת דאמר מר כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת צה
- עונש צואה רותחת | צה ♦ עונש צואה למי שחי חיי בזיון | צו ♦ המלעיג על חכמים נמאס ונבזה | צו
- תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי אומות העולם עובדי ע"ז צו
- בלעם נכנע כדי להתנאות | צז ♦ ג' רשעים כנגד ג' החמורות | צח
- תניא אמר רבי אלעזר בא וראה כמה גדולה כחה של בושא שהרי סייע הקב"ה בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו צח
- קדושת נשמת ישראל | צח ♦ המבזה צלם אלקים כמחריב את הביהמ"ק | צח ♦ בהכרת גדלות ישראל תשוב קודשת המקדש | צט
- אתרנגולא ואתרנגולתא חרוב טור מלכא ק
- שלשה דברים שנאבדו בחורבן | ק ♦ ברכת הארץ, ריבוי עם, וחזוק הישוב נרמזו בתורה | קא ♦ ג' החורבנות כנגד ג' שרשי חטאים ע"ז ג"ע ושפיכות דמים | קב ♦ מדת קנאה | קב ♦ מדת התאוה | קב ♦ מדת הכבוד | קב ♦ מה היה קלקולו של בן כוזיבא | קג ♦ הנה מטתו שלשלמה | קג ♦ בזכות המקדש נתקיימה "והיה זרעך כעפר הארץ" | קד ♦ נשמות ישראל עצמותה של השכינה כדוגמת עפר לארץ | קד ♦ ענין חילוק הארץ הוא התפשטות חלקי השראת השכינה | קד ♦ נשמת ישראל מאיר בעולם גילוי כבודו ית' | קה ♦ "לא תרצח" כנגד "אנכי" | קה ♦ ברביית העם כן ירבו הנסיונות וגילויים של מלכותו ית' | קי ♦ ברכת התולדה ומקום המקדש | קי ♦ חטאי ישראל פוגמים בשכינה כביכול כי נקראו בנים למקום | קי
- דהוו נהיגי כי הוו מפקי חתנא ובלתא מפקי קמייחו תרנגולא ותרנגולתא כלומר פרו ורבו בתרנגולין קו
- רמז התרנגולים לחתן וכלה | קז
- יומא חד הוה קא חליף גונדא דרומא שקלינהו מינייהו קז
- עשו מבקש לחטוף את הברכה מישראל | קז ♦ תרנגולת רומז על הברכה דלעתיד לבא | קז
- נפלו עלייהו מחוננהו אתו אמרו ליה לקיסר מרדו בך יהודאי קח
- החייב להכנע למלכות המושלת בזמן הסתר פנים | קח ♦ חורבן טור מלכא על שעברו על השלש שבועות | קח
- אתא עלייהו הוה בהו החוה בר דרומא דהוה קפיץ מילא וקטיל בהו קט
- בר דרומא רמז לכח הימין | קט ♦ התכללות ימין בשמאל | קט ♦ המהירות מצד החסד | קי ♦ ריכוז הכחות מצד הגבורה | קי
- שקליה קיסר לתאניה ואותביה אארעא קי
- מדוע עשה כך | קי
- אמר רבנויה דעלמא כוליה אי ניחא לך לא תמסריה לההוא גברא לדידיה ולמלכותיה בדיה דחד גברא וכו' קיא
- שלא יתחלל שם שמים במפלתו של ב"ד | קיא ♦ מעשה דבר דרומא כדוגמת מלחמת ישראל עם מואב | קיא ♦ מפני שהתרעם על מדותיו ית' בא לידי כפירה | קיב

על לבית הכסא אתא דרקונא שממיה לברכשיה ונח נפשיה קיב

נענש ע"י נחש שחטא כנחש הקדמוני | **קיב** ♦ רוחות הטומאה במקום הטומאה | **קיב** ♦
 אמונות כוזביות מזוהמת הנחש | **קיג** ♦ התורה מצמחת ומגדלת מה שבלבו של אדם | **קיג** ♦
 לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך ענין הקליפות באחור | **קיג** ♦ זוהמא של בית הכסא
 מכחות החיצונים | **קיד** ♦ עונשו של בר דרומא מדה כנגד מדה | **קיד** ♦ חטאו של בן כוזיבא
 שסמך על גבורת עצמו | **קטו** ♦ ביאור לשון "לא תסכיף" שאמר בן כוזיבא | **קטו** ♦ בן
 כוזיבא היה ראוי לנצחון בכח התורה אלא שעבר על השבועה | **קטו** ♦ בן כוזיבא סבר
 שא"צ סעד לתומכו | **קטו** ♦ בר דרומא ובן כוזיבא לא היו כופרים בהשגחה העליונה | **קטז** ♦
 דחיית הקץ סתירה לבטחון והכנעה לגזירת המקום | **קיו** ♦ גם אדם בגלותו הפרטי לא
 ידחוק הקץ | **קיו** ♦ טעמו של הרמב"ם, כדי שלא נבוא לידי סכנה | **קיו** ♦ שררה לישראל
 בגלות היא בלי יחוד דקוב"ה | **קיה** ♦ אף בשביל התורה אין מלכות ראויה לישראל בגלות |
קיה ♦ הקיסר עצמו היה שבט עברתו של הקב"ה | **קיש** ♦ בר דרומא טעה שרצה לקחת
 את המלכות בגלות | **קיש**

אמר הואיל ואתרחישי לי ניסא הא זמנא אשבקינהו שבקינהו ואזל קיט
 למה הניחם ומחל להם הקיסר | **קיט**

איזדקור בו' קכ
 ואכלו ושתו ואדליקו שרני עד דאתחזי בליוני דנושפנקא ברחוק מילא קכ
 נענשו מפני חסרון הכנעה לקב"ה | **קכ**

אמר מיחדא קא חדו בי יהודאי קכ
 בזמן שעשו שולט צריך להכנע לו | **קכ**

תלת מאה אלפי שליפי סייפא עיילו למור מלכא וקטלו בה תלתא יומין ותלתא
 לילותא קכא
 ענין מספר השלשה בעובדא זו | **קכא** ♦ הקיסר קם נגד ישראל בכח הריבוי שלו | **קכא**

ובהך ניסא חלולי וחנני ולא הוי ידעי הני בהני קכב
 נרמז סיבת החורבן שלא הרגישו בצרת זולתם | **קכב**

בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אלו ששים רבוא
 עיירות שהיו לו לינאי בחר המלך בו' קכב
 ביאור לשון בלע | **קכב**

דאמר רב יהודה אמר רב אסי ששים רבוא עירות היו לו לינאי המלך בחר המלך
 וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים קכב
 מספר העצום של טור מלכא הוא לפי הראוי להם | **קכב** ♦ חז"ל מפרשים את פנימיות
 הדברים ולא המאורע הגשמית | **קכג** ♦ המספר לפי מה שהיו פרים ורבים אילולא החורבן |
קכג

ששים רבוא עירות היו לו בו' קכג
 ס' ריבוא מספר הרבוי בכל מקום | **קכג** ♦ שורש ישראל בסוד ו' ומספרם תלוי בו | **קכד** ♦
 אות ו' מדת התפארת וכנגד התורה ונשמות ישראל | **קכד** ♦ התרחבות אות ו' גילוי אור
 הגאולה | **קכה**

חוץ משלוש שהיו בהן כפלים כיוצאי מצרים קכה
יסוד הריבוי של ששה מתחיל ממספר שלשה | קכה

אלו הן כפר ביש כפר שחלים כפר דיכריא כפר ביש דלא יהבי ביתא לאושפיוא קכו
מה שלא הכניסו אורחים היה לטובת עניים | קכו

כפר שחלים שהיתה פרנסתן מן שחלים קכו
פרים ורבים מפני ריבוי השחלים | קכו

כפר דיכריא אמר רבי יוחנן שהיו נשותיהם יולדות זכרים תחלה ויולדות נקבות
באחרונה ופוסקות קכו
הטעם שילדו בסדר הזה | קכו

"ארץ צבי" כתיב בה מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן
שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמרא קכו

מהירת בישול הפירות בא"י מצד מעלתה הבלתי טבעית | קכו ♦ הצבי חומר דק וזך בחיותו
וכך סגולת ארץ הקדושה | קכו ♦ חיותה של א"י דוקא בזמן שיושביה עליה | קכה ♦ הראה
הקב"ה בנס זה שא"י שייכת לישראל עולמית | קכה ♦ הרביץ הקב"ה את עמו קרוב לו
כדוגמת קורבתם לו לעוה"ב | קכט ♦ ארץ שחמד הקב"ה להשרות בה שכינתו | קכט ♦ ע"י
חיותה של התורה מתרחב הארץ בלי מדה וגבול | קכט ♦ ניתנה כח חיוני ממש בארץ
הקודש | קל

רב מניומי בר חלקיה ורב חלקיה בר מוכיה ורב הונא בר חייה חזו יתבי גבי הדרי
אמרי אי איכא דשמייע ליה מילתא מכפר סכניא של מצרים לימא בו' קל

כשלא התאבלו על ירושלים נפרדו מקיומם | קל ♦ ירושלים באמצע כנגד הלב | קלא ♦
ביתר נגד ימין וטור מלכא נגד שמאל | קלא ♦ שמאל כנגד הריבוי משא"כ ימין שהוא
ראשית | קלב

ובשמת אמרה להן ספרו לזה שפטפט ביצרו יותר מיוסף קלב
לא להתחשב עם טענות היצר | קלב ♦ לראות את עצמו כארי וכבן חיל | קלב

דאלו ביוסף לא הוה אלא חדא שעתא והאי כל יומא ויומא ואלו יוסף לאו בחדא
מטה והאי בחדא מטה ואלו יוסף לאו אשתו והאי אשתו קלג
אם נסיונו של הארוס היה באמת גדול משל יוסף | קלג ♦ תוקף מלחמתו של יוסף רק שעה
אחת משא"כ ארוס זה | קלג ♦ ביאור ע"פ דברי בן יהוידע בסנהדרין | קלד

פתח אידך ואמר מעשה ועמדו ארבעים מודיות בדניר נחמר השער מודיא אחת
ובדקו ומצאו אב ובנו באו על נערה מאורסה כיום הכפורים וכו' קלד
מ' מודיות כנגד ימי תשובה ותורה | קלד

מה עשה חלך וזימן את שושביניו והאכילן והשקן שכרן והשכיבן על מטה אחת
והביא לובן ביצה והטיל ביניהן והעמיד להן עדים ובא לבית דין קלד
תחבולות הרשע בעלילותיו | קלד

היה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו בו' קלה
בבא בן בוטא חי זמן רב לפני החורבן | קלה

אמר ליה אב"י לרב יוסף ומאחר דהוו צדיקים כולי האי בו' קלה
ההוכחה שהיו בני הדור צדיקים | קלה

מאי טעמא איענוש אמר ליה משום דלא איאכול על ירושלים דכתיב שמחו את
ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה קלו

לא התאבלו מפני רוב הברכה | קלו ♦ למהרש"א גם אנשי ביתר לא התאבלו | קלו ♦ שקר
ותרמית שעשו נגד אנשי ביתר | קלו ♦ ממשך העץ יוסף | קלו ♦ אנשי ביתר שמחו
במפלתם של עושקיהם | קלו ♦ אנשי ירושלים נתגאו ביפיים וחכמתם | קלה ♦ אנשי ביתר
חשבו שהמקדש גרם לגאוות הירושלמיים | קלה ♦ בכל צרתם לו צר | קלה ♦ ישראל
ערכים וכלולים יחדיו | קלט ♦ השמח לאיד חבירו כשמח על צערה של שכניה ח"ו | קלט
♦ השמח על איד חבירו אין מנקין אותו מעוונותיו | קמ ♦ עבירה גוררת עבירה | קמ

דלא איאכול על ירושלים בו' שמחו את ירושלים וגילו בו' שישו בו' כל המתאבלים
עליה קמ

שישו איתה היינו להיות בדומה למצבה של ירושלים | קמ ♦ התמסרות לתורה ומצוות כפי
ההשתתפות בצער השכינה | קמא ♦ כל הבקשות על צרכים גשמיים הם לצורך התגלות
כבודו ית' | קמא ♦ כשאנו מתאבל חסר לו עיקר תפקידו בעולם לדאוג על העליונים | קמב
♦ נוסח התפילות מסודר על כבוד מלכותו ית' | קמב ♦ בקשות של הציבור ויחיד רק לצורך
גבוה | קמב ♦ תכלית העבודה לחבר את הבריאה אל השם ית"ש | קמג ♦ תחלת העבודה
לתקן עצמו כענין בשבילי נברא העולם | קמג ♦ הסתרת ניצוץ הקדוש שבאדם היא גלות
השכינה | קמד ♦ הסתרת הניצוץ מכל האומה היא החורבן ח"ו | קמד ♦ בכיה לדורות היא
לתיקון שיחזור ויאיר ניצוץ הנסתר | קמד ♦ שיעבוד מלכויות בנוף כנגד שיעבוד יצה"ר
בנפש | קמה ♦ מגילת איכה עדות מצד הבכיה כבזמן המקדש מצד השירה | קמה ♦
שמחה של אדר תלוי באבלות של אב | קמו ♦ בזמנינו הרצון והתשוקה תחת שמחת עבודת
המקדש | קמו ♦ תכלית הגלות שנתגעגע להחזרת השכינה | קמו ♦ ארץ ישראל בקדושתה
אינה סובלת אף פגם קטן | קמו ♦ גדולה עבודה מועטת בזמן הגלות | קמו ♦ סוכת דוד
הנופלת | קמו ♦ מרידה בבית דוד כפריקת עול מלכות שמים | קמו ♦ התרשלות באבלות
ירושלים שייכת לעון שנאת חנם | קמט ♦ הצדיקים מתאווים להרבות כבוד שמים ומצטערים
כשמתמעט ח"ו | קמט ♦ חכם שמתאנה על כבודו ית' זוכה לרוח הקודש | קמט ♦ אי אתה
בן חורין ליבטל הימנה אף שכתך חלוש | קנ ♦ מעשים חיצוניים להראות האבל והששון | קנ
♦ ימי אבלות כנגד ימי תשובה | קנא ♦ יום ט' באב כנגד יום שמיני עצרת | קנב ♦ ימי
התשובה נמשכים מימי האבלות והנחמה | קנב

אשקא דריספק חריב ביתר קנג
מלכות הרשעה לוקחת את ברכת ישראל | קנג ♦ כרך ביתר-בנין חזק | קנג

דהוו נהיגי כי הוה מתיליד ינוקא שתלי ארזא ינוקתא שתלי תורניתא קנג
כדי שיתברכו מא' עד ת' | קנג

הוה קא חלפא ברתיא דקיסר אתבר שקא דריספק קצו ארזא ועיילו לה אתו נפול
עלייהו מחוננהו אתו אמרו ליה לקיסר מרדו כך יהודאי אתא עלייהו קנד
על איזה חטא נחרבו טור מלכא וביתר | קנד ♦ עונות קלים גרמו החורבן | קנד

- גדע בחרי אף כל קרן ישראל קנה
 ביתר היא חזקם של ישראל | קנה ♦ ביתר-המלכות האחרונה של ישראל | קנה
 א"ר זירא א"ר אבהו א"ר יוחנן אלו שמונים אלף קרני מלחמה שנכנסו לדרך ביתר
 בשעה שלכדוה קנה
 קרן מורה על החזק | קנה ♦ כיצד המספר שמונה מסוגל לקרן | קנה ♦ מספר שמונה-
 למעלה מן הטבע | קנו
 והרגו בה אנשים ונשים וטף עד שהלך דמן ונפל לים הגדול שמא תאמר קרובה
 היתה רחוקה היתה מיל קנו
 לא נשאר להם שורש וענף, היפך כונתם | קנו
 תניא רבי אליעזר הגדול אומר שני נחלים יש בבקעת ידים קנו
 "יד" מורה על מידת הדין | קנו
 אחד מושך אילך ואחד מושך אילך ושערו חכמים שני חלקים מים ואחד דם קנו
 שפרכת דמים-ביטול צורת האדם | קנו ♦ נשפך דם של בעלי תורה | קנו
 במתניתא תנא שבע שנים בצרו אומות העולם את כרמיהם מדמם של ישראל בלא
 זבל קנו
 "טל" נחפך ל"זבל" | קנו ♦ בענין ברכת "הטוב והמטיב" כנגד הרוגי ביתר | קנה ♦ האם הנס
 הנעשה להרוגי ביתר נוגע לכל ישראל | קנה ♦ קבורת הרוגי ביתר-הסרת חרפה מעם
 ישראל | קנה ♦ ניתנו לקבורה-קיום עם ישראל בין ע' זאבים | קנה ♦ אנשי ביתר שמחו
 בחורבן ירושלים, איך נפלו לטעות כזו | קנט ♦ התהוות עירבוב טוב ורע בחטא אדם
 הראשון אפי' בלימוד התורה | קנט ♦ הנחש הטעה את האדם ע"י לימודים נפולים | קס ♦
 המתנגד לבית המקדש מתנגד לתורת אמת | קס ♦ תיקון למתנגדים על האמת | קס ♦
 צמיחת חיותו הנצחי של המת מתחיל דווקא מהקבורה | קסא ♦ אנשי ביתר המשיכו
 על עצמם גזרת החורבן יותר | קסא ♦ ניתנו לקבורה-לא כחטאינו עשה לנו | קסא ♦
 הקבורה הכנה לתחיית המתים | קסא ♦ ביתר-נצחיות עם ישראל | קסב ♦ ברכת הטוב
 והמטיב-חיזוק האמונה בבנין ירושלים | קסב ♦ ברכה על הטובה שהקב"ה משפיע לנו
 בגלותו | קסב

דף נז:

- הסוגיא דדם זכריה-סתרי תורה | קסג ♦ מי היה זכריה הנביא | קסג ♦ המלך יואש ניצל ע"י
 יהוידע הכהן | קסג ♦ יואש עושה את עצמו א-לוה | קסג ♦ זכריה הוכיח את העם | קסד ♦
 אל תנח מדת הענוה | קסד ♦ הריגת זכריה | קסה ♦ יואש כפוי טובה | קסו ♦ כי דמה
 בתוכה היה | קסו ♦ שבע עברות נעשו באותו היום | קסו ♦ הקב"ה נוקם את נקמת דם
 זכריה השפוך | קסו ♦ יואש נהרג ביד עבדיו, מידה כנגד מידה | קסז ♦ "ולא זכר יואש את
 החדש"-הקב"ה "לא זכר הדום רגליו" | קסז ♦ רמז על הסתלקות היסוד | קסז
 אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה סח לי זקן אחד מאנשי ירושלים
 בבקעה זו הרג נבזראדן רב טבחים קסח
 נבזראדן-דין בלי רחמנות | קסח

- מאתים ואחת עשרה רבוא ובירושלים הרג תשעים וארבע רבוא על אבן אחת עד שחלך דמן ונגע בדמו של זכריה לקיים מה שנאמר ודמים בדמים נגעו קסח
- סוד מספר ההרורים | קסח ♦ "ירא ה' וידרוש" | קסט ♦ מספר ש"ה-ב' שמות אלקים | קסט ♦ המתקת הדין בדמם של ישראל | קסט ♦ עוד רמז במספר ש"ה | קסט ♦ הפגם הגדול שנעשה בהריגת זכריה | קע ♦ "לא יומתו בנים על אבות" | קע ♦ כל ישראל חשובים כאחד | קע ♦ החילוק בין ציבור ליחידים | קע ♦ אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם | קע
- אשכחיה לדמיה דזכריה דהות קא מרתח וסליק קעא
- מדוע לא כיסו את דמו | קעא ♦ בקהלת רבה משמע כדברי המהרש"א | קעא
- אמר מאי האי אמרו ליה דם זכחים דאשתפוך קעב
- אייתי דמי ולא אידמו אמר להו אי אמריתו לי מוטב ואי לאו מסריקנא לבשרייכו במסרקי דפרזלא אמרי ליה מאי נימא לך קעב
- נבייא הוה בן דהוה קא מוכח לן במילי דשמיא קמינן עילויה וקמלינן ליה קעב
- לא האמינו בדברי הנביא | קעב
- והא כמה שנין דלא קא נייה דמיה קעג
- מח' המדרשים | קעג
- אמר להו אנא מפייסנא ליה קעג
- מלכות בבל-עירוב טוב ורע | קעג ♦ רב טבחים שליח ה' | קעג ♦ חסד לאומים חטאת | קעג ♦ עשיית המצוה על מנת לקנטר | קעד ♦ נבזראדן האמין בהשגחה | קעד ♦ סוד הגירות-השבת אבדה לבעליה | קעד
- אייתי סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה קמל עילויה ולא נח קעה
- סנהדרין-עיני הדור | קעה ♦ שרי יהודה הם היו הסנהדרין | קעה ♦ כל הסנהדריות של כנסת ישראל אחד הם | קעה ♦ משה רבינו מאיר בכל דור ודור | קעו
- בחורים ובתולות קמל עילויה ולא נח תנוקות של בית רבן קמל עילויה ולא נח קעו
- סגנון אחר במדרש | קעו
- א"ל זכריה זכרים שבהן איכרתים ניחא לך דאבדינהו לכולהו כדאמר ליה חבי נח קעו
- רב טבחים מוכיח את זכריה | קעו ♦ נבזראדן מעורר רחמי הקב"ה על ישראל | קעו ♦ מידת הישרות | קעו ♦ גודל כחו של ההולך כנגד טבעו הרע | קעו ♦ ה' מטיב לרב טבחים במידה כנגד מידה | קעו ♦ הרחמנות על הבריות-להציל נפשם מבאר שחת | קעו ♦ הנהגת ה' עם האדם דומה לצל | קעו ♦ בהתעררות התחתונים מתעוררים העליונים | קעח ♦ הרגשי הרחמנות באים מן השמים | קעח ♦ שלא לדחות את ההתערורות | קעח ♦ גדולה הצדקה | קעח ♦ לזכות ללב רחמן וזקוקים לסייעתא דשמיא | קעט ♦ ההררי רחמנות גרמו להרחורי תשובה | קעט ♦ אין העולם מתקיים אלא ע"י מסירת נפשם של בני" | קעט ♦ צדיק יסוד עולם | קפ ♦ קנאה לה' חשוב כצדקה | קפ ♦ "צדיק" משפיע ברכתו ל"צדק" | קפ ♦ החיים או המות ח"ו | קפ ♦ צדקה תציל מ"מות" | קפ ♦ העושה צדקה מחבר את העולם לה' | קפא ♦ שכרו של נבזראדן | קפא ♦ רב טבחים כיפר על בני" | קפא ♦ יש לדמות נבזראדן לבלק | קפב

הרהר תשובה בדעתיה קפב

מציאה באה בהיסח הדעת | קפב ♦ ענין המציאה בחיים הרוחנים | קפב ♦ הרהורי תשובה
באים כמציאה | קפב ♦ ענין המציאה למעלה מן השגתנו | קפג ♦ דרשו ה' בהמצאו | קפג
♦ ב' דרכים להתקרב אל ה'- כסדר ושלל כסדר | קפג ♦ מדרגת "הרצון" אין בו שום השגה
כלל | קפג ♦ נבזראדן עמד בנסיון | קפג

בהחיה שעתא הרהר תשובה בדעתיה קפד

למה דוקא בהחיה שעתא | קפד ♦ שכרו על הרחמנות | קפד ♦ לא הגיע הזמן לרחם | קפד
אמר ומה אם על נפש אחת כך ההוא נברא דקמל כל הני נשמתא על אחת כמה

ובמה קפה

רב טבחים חיפך את הדין על עצמו | קפה ♦ לא קיבל תירוצים | קפה ♦ י"ג כנגד י"ג | קפה
♦ הקב"ה סבל עד אין תכלית | קפה ♦ ע"י הדין של הק"ו מתעוררת מידת "א-ל" | קפה ♦
הדין מתהפך לרחמים | קפו ♦ ק"ו-המשכה מעליון לתחתון | קפו ♦ ע"י הק"ו נתקבלה
תשובתו | קפו

ערק קפז

לא ברח מיד | קפז ♦ לא התגייר עד שגמר את שליחותו | קפז ♦ אכזריותו של רב טבחים |
קפז ♦ מח' המדרשים? | קפז ♦ ישוב ע"פ דברי המהר"ל | קפז

ערק קפח

הש"ע נהורין מאירים משם א-ל | קפח ♦ השבתת המקטרגין ע"י הק"ו | קפח

שדר שטר פרטנא בביתיה קפה

מדוע עזב את כל ממונו | קפה ♦ אדם נמשך אחר חבירו ואחר ממונו | קפה ♦ סכנה
להשאר בביתו | קפט

ואגויר קפט

"והסתרתי פני מהם" | קפט ♦ עוד ידו נטויה | קפט ♦ התנוצצות ההשגחה | קפט ♦ הסתר
הפנים אינו אלא כרגע | קצ ♦ גירותו של נבזראדן-הוכחה על ההשגחה | קצ ♦ ב"החיה
שעתא", כאשר ראה את ההשגחה | קצ ♦ רב טבחים נעשה יהודי "שפל" | קצ ♦ הגר עושה
חסד עם השכינה | קצ ♦ הגר משבר כח הקליפה | קצא ♦ גודל אמונתו של גר צדק | קצא
♦ חביבות הגר | קצא

תנא נעמן גר תושב היה קצא

על מה נצטרע נעמן-מח' המדרשים | קצב

נבזראדן גר צדק היה קצב

רשע, כח העליון טמון בו | קצב ♦ כח הקדושה יוצא לפועל | קצב ♦ הוסר הרע ונשאר
הטוב | קצב ♦ מטיטוס לא יצאו גרים | קצב ♦ אין לו חלק בו ית' | קצג ♦ צדיק ורע לו |
קצג ♦ הבירור טוב מן הרע | קצג ♦ קילקול ע"מ לתקן | קצג ♦ הטוב ישוב אל מקורו | קצד
♦ סוד הגלות-מלאכת הבירור | קצד

מבני בניו של המן למדו תורה בכני ברק קצד

המן זכה שנתקדש שמו יתברך על ידו | קצד ♦ לעתיד לא יהיה תקומה לרשעים | קצד ♦
הגירסא: "מבני בניו של פרעה כו'" | קצד ♦ המן קיבל קדושה מפני שאכל משולחן
אסתר | קצה

- מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים קצה
 גודל כחו של סיסרא להלחם עם הקדושה | קצה ♦ סיסרא והמן שניהם ממקור אחד נחצבו |
 קצה ♦ זה לעומת זה עשה האלקים | קצו ♦ "המן" נלחם עם "סיסרא" | קצו
- מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים קצו
 הכל נברא לכבוד שמים | קצו ♦ ועצת ה' היא תקום | קצו
- מאן אינון שמעיה ואבטליון קצו
 הם שני בניו של סנחריב | קצו ♦ טפשותו של סנחריב | קצו ♦ שיטת הארז"ל-ל"רוח ונפש
 של זכריה הנביא | קצו
- חיינו דכתיב נתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות קצה
 הפגם במקום מגולה מעורר קטרוג | קצה
- הקול קול יעקב קצה
 מעשה אבות סימן לבנים | קצה ♦ הקול-כחו של יעקב | קצה ♦ קול יעקב מצווחת מפני ידי
 עשו | קצה ♦ יעקב-פנימיות הבריאח | קצט ♦ עשו-כללות הדינים הקשים | קצט ♦ כל
 פעל ה' למענהו | קצט ♦ יעקב ועשו, הקנה והושט | קצט ♦ הדיבור והמעשה-הנשמה
 והגוף | ר ♦ כחו של עשו בדיבורו להחטיא ולקטרג | ר ♦ רפיון ידי-הסתלקות החיות מן
 הכלים | ר ♦ "ידיו אמונה"-להחזיר הנשמה אל הגוף | ר ♦ יעקב מגביר את הרוחניות | רא
 ♦ יצחק ראה את "הקלקול" יעקב | רא ♦ תכלית הצרות כדי לעורר את "הקול" | רא ♦
 השכינה מצטערת בצער הבנים | רא ♦ ד' לשונות של צער כנגד האותיות אדנ"י | רב ♦ ע"י
 האנחה האדם מתקרב אל ה' | רג ♦ ה' מעורר את בני" ע"י עשו הרשע | רג
- והידים ידי עשו הקול זה אדריינום קיסר שהרג באלכסנדריא של מצרים ששים
 רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים רד
 קול יעקב זה אספסיינוס קיסר רד
 שהרג בכרך ביתר ארבע מאות רבוא ואמרי לה ארבעת אלפים רבוא רד
 ד' מאות כו' מורה על חזק הישוב | רד ♦ השטח מתפשט לד' צדדין | רד ♦ זכות התורה לא
 הגינה עליהם | רה ♦ ג' מיני חורבנות | רה
- והידים ידי עשו זו מלכות הרשעה שהחריבה את כתינו ושרפה את היכלנו והגליתנו
 מארצנו רה
 פירוש הג' לשונות "החריבה", "שרפה", "הגליתנו" | רה ♦ הגוים לא החריבו אלא בית
 המקדש של מטה | רה ♦ יקבלו עונש על מחשבתם הרעה כאילו עשו | רו ♦ מחשבתן
 הרעה הקב"ה מצרפה למעשה | רו
- והגליתנו מארצנו רז
 החורבן הגדול של ביטול תורה | רז
- דבר אחר הקול קול יעקב אין לך תפלה שמועלת שאין בה מזרעו של יעקב והידים
 ידי עשו אין לך מלחמה שנוצחת שאין בה מזרעו של עשו רז
 "הקול" של תחנונים | רז ♦ מצינו שה' נענה לתפילת נכרי | רז ♦ תפילת שלמה | רח
 הגמ' מדברת רק במלחמות יעקב כנגד עשו | רח ♦ אין ישראל נוצחים בהרבים | רח ♦
 תפלת יעקב ומלחמת עשו מועלות לכלות לגמרי | רח ♦ תולדותיהם של צדיקים הם

מידותיהם | רח ♦ תפילה-ביטוי החשק להתקרב אל ה' | רח ♦ התחברות נעשה ע"י מידת הרחמים | רח ♦ אין דבקות אלא ע"י יגיעה בתורה שהיא הדעת | רט ♦ ההתקשרות אינו במידת החסד | רט ♦ הרחמים רק לבני ישראל | רט ♦ מסיר אזור משמוע תורה גם תפלתו תועבה | רט ♦ אין לתפלה מעמד אלא ע"י התורה | רי ♦ תפלתו נופלת לקליפה | רי ♦ לקשר התפלה עם התורה | רי ♦ כל תכלית התפלה אינו אלא להתקשר לתורה | רי ♦ התורה היא "האוכל" | רי

והידיים ידי עשו אין לך מלחמה שנוצחת שאין בה מזרעו של עשו ריא
אין זה אלא במלחמה בדרך הטבע | ריא ♦ עשו נתברך בחרב | ריא ♦ עשו-חרב ביד ה' |
ריא ♦ בזכות כיבוד אב | ריא ♦ החרב מצד שמאל | ריב ♦ סוד הגבורות | ריב

והיינו דא"ר אלעזר בשו"מ לשון תחבא בחירחורי לשון תחבא ריג
איך מקושר עם האמור לעיל | ריג ♦ העצה להנצל מחרחורי לשון | ריג ♦ תערומת על ה' |
ריג ♦ החורבן בעבור לשון הרע | ריג ♦ עון הלשון הוא שורש וגמר החורבן | ריג ♦ חטא המרגלים חסרון בטחון | ריד ♦ בשנאת ה' אותנו | ריד ♦ החסרון בבטחון בה', תיקונו ע"י בכייה לדורות | ריד ♦ בעבור לשון הרע נחרב ביהמ"ק, מקורו | ריד ♦ האם יש ראייה ממימרא דר' אלעזר | רטו

על נהרות בבל שם ישבנו גם כבינו בית שני דכתיב זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה רטו

המזמור היחידי על הגלות שאמרו דוד המע"ה | רטו ♦ חורבן שני בתי המקדש חורבן אחד הוא | רטז ♦ נבוכדנצר לא החריב אלא את התקרה | ריז ♦ הסרת התקרה-סילוק השכינה | ריז ♦ עון שנאת חנם החריב את הכל | ריז ♦ מתחילה "חרב" ולבסוף "יבש" | ריז ♦ "ביום אכלך ממנו מות תמות" | ריח ♦ "אתם קרוים אדם" | ריח ♦ בחורבן בית שני-המיתה בפועל | ריח

שהראהו חקב"ה לדוד חורבן בית ראשון וחורבן בית שני ריח
תהלים מגין עלינו מבבל ואדום | ריח ♦ עד אמצא מקום לה' | ריט ♦ לא ירדה השכינה אלא בזכות דוד המלך | ריט ♦ ביהמ"ק נקרא על שם דוד | ריט ♦ לב המלך-לב כל קהל ישראל | ריט ♦ אבלות-הכנה לבנין בית שלישי | רכ

אמר רב יהודה אמר שמואל ואיתימא רבי אמי ואמרי לה במתניתא תנא מעשה בר' מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון רכ
טעם למספר ד' מאות | רכ ♦ מסירת נפש-נצחון הקדושה | רכ

הרגישו בעצמן למה הן מתבקשים רכא

אמרו אם אנו טובעין בים אנו באין לחיי העולם הבא רכא
האם מותר לאבד את עצמו כדי שלא יעבור עברה | רכא ♦ י"א שאסור להחמיר במקום שדינו לעבור ולא להחרג | רכא ♦ להחרג כדי להנצל מן הקלון | רכא ♦ יש ליישב בכמה אופנים | רכב ♦ השעה צריכה לכך | רכב ♦ במקום שרשאי להחרג מותר אפי' לאבד את עצמו | רכב

דרש לחן הגדול שבתן אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים מבשן אשיב מבין שיני אריה רכג

אשיב ממצולות ים אלו שטובעין בים כיון ששמעו ילדות כך קפצו כולן ונפלו לתוך הים נשאו ילדים ק"ו בעצמן ואמרו מה הללו וכו' רכג
הזריזות כדי להתרחק מן העבירה | רכג

אף הם קפצו לתוך הים ועליהם הכתוב אומר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה רכג
עשינו עצמנו כצאן טבחה | רכג ♦ תכלית הגלות-להשאר נאמנים לה' | רכד

ורב יהודה אמר זו אשה ושבעה בניה רכד
"הורגנו", משמע ע"י אחר | רכד ♦ ז' בנים כנגד ז' ימי השבוע | רכד

אתיוהו לקמא רכד
לקמיה דקיסר אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה אנכי ה' אלהיך רכד

אפקוהו וקטלוהו רכה
אתיוהו לאידך לקמיה דקיסר אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני רכה

אפקוהו וקטלוהו רכה
אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה זוכה לאלהים יחרם רכה

אפקוהו וקטלוהו רכה
אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה לא תשתחוה לאל אחר רכה

אפקוהו וקטלוהו רכה
אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד רכה

אפקוהו וקטלוהו רכו
אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד רכו

אפקוהו וקטלוהו רכו
אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים רכו
אמר להו כתוב בתורה את ה' האמרת וגו' וה' האמירך היום כבר נשבענו להקדוש ברוך הוא שאין אנו מעבירין אותו באל אחר ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר אותו באומה אחרת רכו

באומה אחרת רכו
שבת, האמונה בהשגחה | רכו ♦ "את ה' האמרת היום", הוא יום השבת | רכו ♦ עם סגולה- בזכות השבת | רכו

ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר אותנו באומה אחרת רכו
אשר בחר בנו מכל העמים | רכו ♦ שבת וישראל מרכז הברית | רכו

- א"ל קיסר אישדי לך גושפנקא וגחין ושקליה כי היכי דלימרו קביל עליה הרמנא
דמלבא רבב
- הקיסר "מרחם" על הילד | רכח ♦ מח' הבבלי עם המדרש באופן ההשתחוויה | רכח ♦ דברי
הבבלי צריכים ביאור | רכח ♦ מסר עצמו למיתה מפני קיה"ש | רכט ♦ אסור לחזק ע"ז |
רכט ♦ אסור מראית עין, אם הוא בכלל אביוריהו | רכט ♦ שעת השמד שאני | רל ♦
תירוצים נוספים לקושית המקור מים חיים | רל
- א"ל חבל עלך קיסר חבל עלך קיסר על כבוד עצמך כך על כבוד הקב"ה על אחת
כמה וכמה רלא
- חרפה גדולה לקיסר | רלא
- אפקוהו למיקטליה אמרה להו אימיה יהבוהו ניהלי ואינשקיה פורתא אמרה לו בני
לבו ואמרו לאברהם אביכם אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות רלא
- מסירת נפש בזכות אברהם אבינו | רלא ♦ עקידה-התקשרות לקדושה העליונה | רלא ♦
אין לגוים שליטה גמורה על ישראל | רלב ♦ ז' מזבחות בזכות מזבח אחד | רלב
- ואני עקדתי שבעה מזבחות רלג
- ברצון נפשה | רלג ♦ תיקון אמו של אברהם אבינו | רלג
- אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה יצתה בת קול ואמרה אם הבנים שמחה רלג
- הרגה את עצמה? | רלג ♦ הגג רמז לחיים | רלד ♦ קיום הטבע רק ברצונו ית' | רלד
- ר' יהושע בן לוי אמר זו מילה שניתנה בשמיני רלד
- מגינה ומצלא | רלד
- ר' שמעון בן לקיש אמר אלו ת"ח שמראין הלכות שחיטה בעצמן רלה
- האם יש סכנה במראה שחיטה בידו | רלה
- דאמר רבא כל מילי ליחוי איניש בנפשיה בר משחיטה ודבר אחר רלה
- מעורר דין על עצמו | רלה ♦ חשקה של השומאה להתדבק באדם | רלה
- רב נחמן בר יצחק אמר אלו תלמידי חכמים שממיתין עצמן על דברי תורה כדר'
שמעון בן לקיש דאמר ר"ש בן לקיש אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית
עצמו עליהם שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל וגו' רלו
- הגשמיזם והרוחניות הן צרות זו לזו | רלו ♦ "ממית את עצמו" בשעת עסק התורה | רלו

דף נח.

- אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ארבעים סאה קצוצי תפילין וכו' שלש קופות של
ארבעים ארבעים סאה וכו' ארבעים קופות של שלש שלש סאין וכו' רלז
- לכאורה, המספר מ' איננו כ"ב גדול | רלז ♦ האדם הוא האילן ששורשו למעלה | רלז ♦
עיקר הנטיעה הוא הדביקות עם ה' | רלז ♦ ענין התפילין, להיות דבק בה' | רלז ♦ התפילין
הם מקוה טהרה לאדם | רלח ♦ מדוע תפילין של יד היו על ראשם | רלח

אמר רבי אסי ארבעה קבין מוח נמצאו על אבן אחת רלח
המספר ד' מורה על מוחם, שראוי לתפילין | רלח ♦ מספר הגדול מורה על היציאה מן
הגבול | רלח

עולא אמר תשעת קבין רלט
המוח ראוי למספר ט' | רלט ♦ באיזה חורבן מדובר | רלט ♦ עם כל מעלתם נפלו לטעות |
רלט ♦ שמחו ביום שנשרפה התורה | רלט ♦ "על אבן אחת" כנגד אבן השתיה | רמ ♦
הניחו פאר תחת אפר בט' באב | רמ

אמר רב כהנא ואיתימא שילא בר מרי מאי קראה בת בבל השדודה אשרי שישלם
לך וגו' אשרי שיאחזו ונפין את עולליך אל הסלע רמ
מידה כנגד מידה | רמ

בני ציון היקרים המסולאים בפז מאי מסולאים בפז אילימא דהוו מחפי בפיוזא רמ
אלא שחיו מנגיין את הפז ביופיין רמ
היופי מורה על הרוחניות | רמא ♦ תפילין מעלין את הגוף | רמא

תרי מתקלי וכו' רמא
נאה "אודם" לאדום | רמא ♦ צבע אדום-מבט החיצוני | רמא ♦ מראים את עצמם
כחשובים | רמא ♦ "פז" רמז לחשיבות המדומה | רמב

מעיקרא חשיבי דרומאי רמב
הוו נקמי בליונא דגושפנקא ומשמשי ערסייהו מכאן ואילך מייתו בני ישראל ואסרי
בברעי דפורייהו ומשמשי רמב
הצורות תמיד בדעתם | רמב ♦ כאילו נאסרין בכרעי המטה | רמב ♦ הכל תלוי בשורש |
רמג ♦ לא היו חשובים כבני אדם | רמג

אמר ליה חד לחבריה הא חיבא כתיבא אמר ליה גם כל חלי וכל מכה אשר לא
כתוב בספר התורה הזאת רמד
מכה מגונה | רמד ♦ אין זו צרה אלא קיום התורה | רמד

אמר כמה מרחיקנא מדוכתא פלן אמר ליה אינגד פוסתא ופלגא אמר ליה אי מטאי
לגביה לא איצטריבי לך רמד
לא להיות שפל בעיני עצמו | רמד ♦ יהודי מתרומם על צרותיו | רמד

ארבע מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר ובכל אחת ואחת היו בה ארבע מאות
מלמדי תינוקות וכל אחד ואחד היו לפניו ארבע מאות תינוקות של בית רבן רמה
שלימות במעלה השכלית | רמה ♦ לבטל "ארבע מאות איש עמו" | רמה

וכשהיה אויב נכנס לשם היו דוקרין אותן בחומריהן רמה
זכות הבל פיהם | רמה

ובשנבר אויב ולכדום ברכום בספריהם והציתום באש רמו
לא עמד זכות התורה | רמו

ת"ר מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לדרך גדול שבדומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים.....רמו הלך ועמד על פתח בית האסורים אמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים.....רמו ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חמאנו לו ולא אבו בדרכיו חלוך ולא שמעו בתורתו אמר מוכמחני בו שמורה הוראה בישראל.....רמו רך בשנים ואב בחכמה | רמו ♦ לא נשתנה תואר פניו | רמו

העבודה שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו אמרו לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה.....רמו ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל ומנו רבי ישמעאל בן אלישע.....רמו משים עצמו על ד"ת כהדיוט | רמח ♦ גם זקנו נקרא "הדיוט" | רמח אמר רב יהודה אמר רב מעשה בכנו ובכתו של ר' ישמעאל בן אלישע.....רמח יאשיהו המלך או יוסף הצדיק | רמח

שנשבו לשני אדונים לימים נזדווגו שניהם במקום אחד זה אומר יש לי עבד שאין כיופיו בכל העולם וזה אומר יש לי שפחה שאין בכל העולם כולו כיופיה.....רמט בעל השכל פורש מן הערה | רמט

זה ישב בקרן זוית זה וזו ישבה בקרן זוית זה זה אומר אני כהן בן כהנים גדולים אשא שפחה וזאת אומרת אני כהנת בת כהנים גדולים אנשא לעבד וכו'.....רמט גודל חסידותם | רמט

ועליהן קונן ירמיה על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים.....רמט לבכות על הביטול קדושת ישראל | רנ ♦ כנגד אמנון ותמר | רנ

אמר ריש לקיש מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה צפנת שהכל צופין כיופיה בת פניאל בתו של כהן גדול ששימש לפני ולפנים.....רנ יופיה ממקום נסתר | רנ ♦ היתה מכשול לבני אדם | רנ ♦ להיות צפונה או "הכל צופין" | רנ ♦ להתנהג בצניעות יתירה | רנא

שנתעלל בנה שבאי כל הלילה.....רנא למחר הליבשה שבעה חלוקים והוציאה למוכרה.....רנא כחפץ יקר | רנא

בא אדם אחד שהיה מכווער ביותר אמר לו הראני את יופיה.....רנא אמר לו ריקא אם אתה רוצה ליקח קח שאין כיופיה בכל העולם כולו אמר לו אף על פי כן הפשימה ששה חלוקים.....רנא ושביעי קרעתה ונתפלשה באפר.....רנב אמרה לפניו רבוננו של עולם אם עלינו לא חסת על קדושת שמך הנבחר למה לא תחום.....רנב

...הגבור למה לא תחום רנב
איה גבורותיך | רנב

ועליה קונן ירמיה רנג
הצער על החילול ה' | רנג

בת עמי רנג

חגרי שק רנג

והתפלשי באפר אבל יחיד עשי לך רנג
"אם יש מכאוב כמכאובי" | רנג

מספר תמרורים כי פתאום יבא השודר עלינו עליך לא נאמר אלא עלינו כביכול
עלי ועליך בא שודר רנד

משל על המצב עם ישראל בגלות | רנד ♦ ז' מלבושים, ז' מידות | רנד ♦ רמזים על גלות
השכינה | רנד ♦ רמזי השכינה | רנד ♦ השכינה יורדת לעפר, כביכול. | רנד ♦ להתאבל עם
השכינה | רנה ♦ הנהגת האבלות-סימן על התגברות הדינים | רנה ♦ בקשה על עלבונה של
השכינה | רנה ♦ תיקון מעכה אשת דוד המלך | רנה

אמר בר יהודה אמר רב מאי דכתיב ועשקו גבר וביתו ואיש ונחלתו מעשה באדם
אחד שנתן עיניו באשת רבו ושוליא דנגרי הוה רנו

פעם אחת הוצרך ללות אמר לו שגר אשתך אצלי ואלונה רנו
מדוע אינו הוכחה שרוצה לזנות עמה | רנו

שיגר אשתו אצלו שהה עמה שלשה ימים קדם ובא אצלו אמר לו אשתי ששיגרתי
לך היכן היא אמר לו אני פמרתיה לאלתר ושמעתי שחתנינוקות נתעללו בה בדרך רנו
לא היתה אנוסה | רנו

הלך הוא ונשאה כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפורעו אמר לו בא ועשה עמי בחובך ... רנו
אסור להשתעבד בלוה | רנו

והיו הם יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן והיו דמעות נושרות
מעיניו ונופלות בכוסיהן רנו

גודל האכזריות | רנו ♦ הפירוש "הגבר וביתו" | רנו ♦ "ואיש ונחלתו" | רנו

ועל אותה שעה נתחתם גזר דין רנה
שערי דמעה לא נגעלו | רנה ♦ יש עון שאינו מפורש, מ"מ שנאווי בעיני ה' | רנה

ואמרי לה על שתי פתילות כנר אחד רנה
מח' הב' לשונות | רנה ♦ הדין נתחתם על התמדת עבירה קלה | רנה ♦ היה להם למחות |
רנט ♦ החמס פועל גזר דין | רנט ♦ פליגי באיזה אופן נעשה החמס | רנט ♦ נהרס יסוד
המשפחה | רנט ♦ פריצות יתירה | רס

ועל אותה שעה נתחתם גזר דין רס
נתחתם דינם על הג' חמורות | רס ♦ האכזרי מתנהגים עמו באכזריות | רס ♦ לפי האיקא
דאמרי כיצד נענשו במידה כנגד מידה | רס ♦ החמא נעשה מהלך החיים | רסא ♦ המעשים

המתועבים מכעיסים את הקדושה | **רסא** ♦ לסיים בדבר טוב | **רסא** ♦ ישראל נגאלים בזכות התורה | **רסא** ♦ יסורי הגלות בכדי שלא יהיה נהמא דכיסופא | **רסב**

מילואים

סימן א **רסג**

הלימוד ממעשה דקמצא וב"ק לפי המדרש | **רסג** ♦ התחלת החורבן-זילזול בדברים קטנים | **רסג** ♦ טעם הקביעות אגדת החורבן במס' גיטין | **רסד**

סימן ב **רסד**

אכילה מעץ הדעת-החורבן הראשון | **רסד** ♦ האיבה הקדומה שבין השטן להשכינה הק' | **רסה** ♦ עיקר החורבן הוא הסתלקות הקדושה מגוף האדם | **רסה** ♦ האדם הוא עיקר ענין המקדש | **רסה**

סימן ג **רסו**

"עיני צדקיהו עיור", ביאור דברי הקרן אורה בסוטה (י.) | **רסו** ♦ בימי שלמה המלך אור השכינה האיר בשלמות | **רסו** ♦ בימי צדקיהו נפגם אור השכינה, כביכול | **רסו** ♦ יהו"ה והשכינה הק'-כמו השמש והלבנה | **רסז** ♦ שלמות האור-ה' מתגלה בפנים שוחקות | **רסז** ♦ פגם באור השכינה-הסתר פני ה' | **רסז** ♦ השכינה היא העין "לראות" את ה' | **רסה** ♦ אי אפשר להשיג את חכמת ה' אלא ע"י צימצום | **רסח**

סימן ד **רסט**

החורבן והתיקון של הבריאה תלוי בפגם ותיקון העינים | **רסט** ♦ פגם העינים הוא פגם הדעת | **ער** ♦ "סר" לראות, ב' פעמים "עין" | **ער** ♦ תיקון הדעת ע"י משה רבינו | **ער** ♦ מידת הקנאה היא העניות האמיתית | **רעא** ♦ עיקר "אדם" הוא "הדעת" | **רעא** ♦ סיכום-פגם באמונה היא עיקר העניות | **רעא** ♦ שני בתי המקדש כנגד ב' עינים | **ערב**

סימן ה **ערב**

השלמה לדרך ג'ו. ושבתו רבנן לדציבי | **ערב** ♦ להתפלל על צער השכינה | **ערב** ♦ השרוי בצער עלול לשכוח את צער השכינה | **רעג** ♦ שבתו רבנן לדציבי-הקב"ה נמשל לעין | **רעג**

סימן ו **רעג**

בביאור המשך הסוגיא דכתובות (ס"ו:) | **רעג** ♦ "והיית חרם כמוהו" | **רעד** ♦ ממון שנרכש שלא כדין הוא כמשמשי ע"ז | **רעד** ♦ עוד פירוש בגמ' כתובות הנ"ל ע"פ דברי ספר החינוך | **רעד** ♦ הגאווה והכילות-כאילו עובד ע"ז | **ערה**

סימן ז **ערה**

השכינה הק' נקראת "מרתא", דברי תפארת שלמה בפ' בשלח | **ערה** ♦ צדיקים דואגים על

הדורות הבאים | **ערה** ♦ ויבאו מרתה-תפלה על גלות בניהם | **רעז** ♦ מרתא בת ביתוס
וצפנת בת פניאל רמו על גלות השכינה | **רעז** ♦ השכינה הק' מצטערת על החרבן בכל לילה
צער חדש | **רעז** ♦ החרבן מתחדש בכל יום ע"י העוונות | **רעז** ♦ הנחמות מתחדשות בכל
יום לעומת העוונות | **רעז** ♦ יחזור לפרש את הפסוקים שהביא בראש דבריו | **רעז** ♦ צרות
הגלות הם בחינת חסדים מכוסים | **רעח** ♦ שבטך ומשענתך המה ינחמוני | **רעח** ♦ כי אני ה'
רופאך-יסורי גלות הם רפואה לנפש | **רעח**

סימן ח **רעט**

מקור לדברי העטרת זקנים | **רעט** ♦ בענין מנהגינו בסעודה המפסקת דערב ט' באב | **רעט**
♦ לימוד זכות על המנהג | **רעט** ♦ יש שדחו את הראיה מהמדרש | **רעט** ♦ פירושו של
עטרת זקנים דמדובר בט' באב בזמן הבית | **רעט**

סימן ט **רפ**

המשך מסימן הקודם, יו"ט של ט' באב בזמן הבית שני | **רפ** ♦ "זמן שלום"-מח' הראשונים |
רפא ♦ שיטת הרמב"ם | **רפא** ♦ קושיא על דברי הרמב"ם | **רפב** ♦ כמה מהלכים בדעת
הרמב"ם | **רפב** ♦ אמירת מזמור לתודה בט' באב | **רפב**

סימן י' **רפג**

ז' מזבחות מול מעשה העקדה | **רפג** ♦ מסירת נפש דבנים הוא גמר מעשה העקדה של
אבות | **רפד**

הקדמת המחבר

ברוך ה' אשר הוציאני מארץ רוסיה, מדבר הרוחני, אשר לפני היתה נקראת בשם "ברית המועצות", והביאני אל המקום הזה עיר התורה ליקוואוד, אשר בארצות הברית, וזיכני לשבת הרבה שנים באהלה של תורה בשיבת "בית מדרש גבוה", ובכולל "בית הוועד לענייני משפט" ביחד עם תלמידי חכמים מופלגים ולשתות בצמא את דבריהם.

הברית הטוב היא היסוד שכל הבריא עומדת עליו, ע"כ אמרתי שאין די הביע מילים של תודה לזוגתי דבורה נ"י אשר כל מגמתה לעזורני לעסוק בתורה בשוב הדעת, ולהשריש אהבת התורה בילדינו.

תודה נתונה להורי היקרים לאבי מורי ר' זאב נ"י שמשמש כדוגמא אישית באהבת התורה, המתוגע בתורה בכל נפשו. ולאמי מורתי מלי שושנה נ"י שכל מגמת חייה לעזור לכל צאצאיה בכל יכלתה שיעסקו בתורה בשוב הדעת ובמיעוט מירדות.

תודה מיוחדת לכל רבותי שהעמידו אותי על דרך האמת, ובפרט רבותי בשיבת אור המאיר, פיקסקיל תחת ראשיתו של הגאון הרב אליהו קנריק שליט"א. באוירה המשפחתית המיוחדת של הישיבה למדתי בימי נעורי, ודליתי משם יסודות בלימוד והבנת התורה, ודרך בלימוד המוסר. ויסוד העיקרי שרכשתי בשיבה הקדושה אור המאיר הוא זה: כל האדם מעם ישראל, במשך כל ימי חייו חייב להתעמק שוב ושוב בהבנת כל ענייני יהדות הנעשים בכל יום, כמו עסק התורה, הנחת תפילין, ציצית, תפלה שמתפללים שלש פעמים ביום, שבת, יו"ט וכו', וכן במצוות שבין אדם לחבירו. וככל שהאדם גדל, כך השגתו חייבת לגדול, ואין להסתפק בענייני יהדות בהבנה השטחית שקיבל ממורה בגן הילדים. וכל הספר בנוי על היסוד הזה.

ועתה אדבר בענין החיבור הנוכחי. הנה כתב בספר יסוד ושורש העבודה, בשער ששי וז"ל:

כל איש ואיש מאישי ישראל עם קדוש מחוייב להאמין ג"כ באמונה שלימה ואמתית שכל מה שישנו חכמים בל' המשנה וכל תלמוד בבלי וירושלמי וספרי ותוספתא ומכילתות גם מדרשים שהם תורה שבעל פה שנתנה למשה רבינו ע"ה מסיני על פה, לבד פי' הפשוט והנגלה שבהם ג"כ שם רמז ואין מספר לסודות שבהם. והעיקר הסידור של התלמוד הוא הסוד המלוכש בתיבות ובלשון של פשט הפשוט והנגלה כמבואר בזה"ק פרשת פנחס

בר"מ ד' רמ"ד ע"ב וז"ל, ורבנן דמתניתין ואמוראים כל תלמודא דלהון על רזין דאורייתא סדרו לי, עכ"ל.

וכל התעסקות הלימוד של התנאים והאמוראים היה ע"ד הסוד בעולמות העליונים ועל ידי סדר היחוד והתקשרות של המדות והפרצופים העליונים הקדושים בהנהגת הבורא ב"ה וב"ש וזכרו לעד בחכמתו הנפלאה לאין קץ ותכלית, כן נסדרו הנהגותינו בעולם זה התחתון ע"פ תורתנו הקדושה והתמימה באיסור והיתר בכשר ופסול במהור וטמא. לכן צריך האדם להיות בקי בהן בכל מ"ע ול"ת של תורתנו הקדושה על בוריים, אפילו בכל מצות דרבנן שכולם מרומזים בתורתנו הקדושה ונתנו למשה רבינו ע"ה בסיני, ע"כ לשונו של יסוד ושורש העבודה.

ובספר פתחי שערים להגרי"א חבר זצ"ל (נתיב עולם התיקון פ' כ"ב) כתב אודות מיעוט השגותינו בתורה, ובפרט בדברי הגדות חז"ל, וז"ל:

תורה שבע"פ בעוה"ר נעלם מאתנו לגמרי כמו"ש ישוטטו רבים לבקש דבר ה' ולא ימצאו שלא יהיה הלכה ברורה במקום א'. והוא סוד סילוק ט' ספירות דילה, ולא נשאר לנו רק כללות תורה שבע"פ והוא בסוד נקודת כתר דילה, ופרטותיה נשארים סתומים בתורה שבכתב שאין אנו יכולים לדרוש מן הכתובים ולהוציא אותו מתורה שבכתב להוציא הלכות לתורה שבע"פ.

וגם בעוה"ר התורה שבע"פ בגלותא מתלבשא בלבושין נוכראין כי נעו מעגלותיה כסוד חמוקי ירכיך מה ירך בסתר כך ד"ת בסתר בכדי שלא ישלטו בה ידי זרים. שז"ס מה שסתמו דבריהם הנפלאים בדברים העמוקים במעשים תמוהים וסיפורים מבהילים אשר עמומ"ז והאפיקורסים מלעיגים על דבריהם וזה היה בכונה כדי שלא תשלוט האי חוויא בישא ביסוד דידה, עכ"ל.

מדבריהם הקדושים של גדולי התורה ואנשי סוד הנ"ל יש ללמוד שגם בהגדות החורבן טמונים סודות עמוקים שאין לשער בענין החורבן, עמוק עמוק מי ימצאנו. ובאמת הגדות האלו מקיפים הרבה ענינים של היהדות בכלל, כמו שיראה העוסק בסוגיות האלו. ועל כן נתתי לבי על המלאכה לנסות לירד לתוך הים העמוק הזה של דברי חז"ל, אולי בעזר ה' יתברך נוכל להעלות ממנו איזו מרגניתא. ובעיקר ברצוני לפרש את דברי המהרש"א והמהר"ל בסוגיות אלו, ובשביל המטרה הזאת חיפשתי בהרבה ספרים המדברים בענין חורבן הבית וגלות השכינה. וזאת למודעי שכל החידושים שנתחדשו לי בע"ה, ובפרט בדרך הסוד, הם רק לפתוח את הפתח המחשבה של הלומד היקר כדברי שלמה המלך ע"ה (משלי מ', מ') תן לחכם ויחכם עוד, או לפחות בכחינה "את פתח לו", ואני תפלה לה' יתברך שיצילני משגיאות, והוא רחום יכפר עון.

הנה מורה העיקרית של הספר היא לחבר את הלב של יהודי לבית המקדש במושג עמוק יותר ממה שקיבל בדרך בגיל צעיר. דהנה לצערנו הרב אנחנו נמצאים בגלות כמעט אלפיים שנה ועדיין לא נושענו, וברכות השנים כמעט לא מרגישים את האבדה העצומה שאבדנו, ואפילו בדורות הראשונים אחר החורבן היה חילוק ביניהם כדאיתא באיכה רבה (פ"ב, ד') ובירושלמי תענית (ד', ה'), דמסופר שם שר' יוחנן היה דורש ששים פנים בפסוק (איכה ב', ב') בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב, ורבי היה דורש רק כ"ד פנים, ושואלת הגמ' הא רבי היה חי יותר סמוך לחורבן מר' יוחנן וידע יותר ממנו וא"כ למה דרש פחות ממנו, ומשיב הגמ', כי בדרשת רבי היו זקנים שזכרו את החורבן והיו בוכים כל כך עד שרבי היה מוכרח להפסיק את הדרשה. ולפי הגירסא שבאיכה רבה (שם) רבי עצמו היה בוכה ולא יכל לגמור את הדרשה. הרי כבר בדורו של ר' יוחנן שחי לא זמן רב אחרי החורבן אלא מאה וחמישים שנה, בערך, מ"מ לא היה הענין של החורבן נרגש כ"כ כמו בדורו של רבי שהיה קרוב יותר לחורבן, וא"כ מה נענה אגן דור יתום החיים אלפיים שנה אחר החורבן, שאיננו מגיעים אפי' לקרסוליהם של הראשונים בקדושה וחסידות.

אולם כיון שהקב"ה שם אותנו בדור הזה, הרי גם עלינו מוטלת חובה להתחבר עם הבית המקדש, וגם נוכל להצליח בע"ה, כי הקב"ה אינו מביא נסיון על האדם אא"כ יכול לעמוד בו (ע' בראשית רבה נ"ה, ב'). ולכן אסור להתייאש אלא לעמול ולהעמיק בסוגיות הגמרא ומדרשים ומפרשיהם העוסקים בעניני בית המקדש וחורבנו עד שלא רק נדע בשכל את החשיבות הענין של הבית המקדש אלא גם נרגיש בלבנו חשק וגעגועין לראות בבנינו במהרה בימינו, וע"י זה גופא נוכח למצוא איזו הארה מביהמ"ק, כמו שכתב בשפת אמת (חנוכה תרמ"ד), ז"ל, כפי מה שמצטערין ומתאוננין על חסרון בית המקדש, כך זוכין למצוא איזה הארה מבית המקדש, ועוד כתב, כל מה שהיו משיגין אז על ידי השמחה ומחולות זוכין עתה על ידי האבילות על חורבן המקדש עכ"ל.

אמנם לא נוכל להבין ולהרגיש את החשיבות של ביהמ"ק עד שנעמיק לדעת את הענין של השכינה וגלותה, וכן נחוץ לדעת את הסוד של נשמות ישראל, ובכלל יש להעמיק יותר ויותר בענין "מה זה להיות יהודי", ולמה באמת "אשרנו ומה טוב חלקנו".

והנה כתב בשפת אמת (אחרי תרל"ד) על הפסוק (ויקרא י"ח, ג') "כמעשה ארץ מצרים כו' וכמעשה ארץ כנען לא תעשו כו' ובחקותיהם לא תלכו את משפטי תעשו כו' אשר יעשה אותם כו' וחי בהם", ז"ל השפ"א,

קשה אי מכוון הפסוק על עריות המפורשין למה תלה אותם הכתוב במעשה מצרים וכנען אבל נראה כי המכוון בכל המעשים, לא נעשה אותם כמו שעושין אותם בארץ מצרים וכנען. כי בכל המעשים יש בהם פנימיות וחיצוניות, ובוודאי שורש כל המעשים הוא בקדושה, כי הכל לכבודו ברא (אבות פ"ו מ"א). ונקודה הפנימיות ניתן לבני ישראל, וזה כל

מעשיך יהיו לשם שמים (שם פ"ב מ"ב). לכן נקראים מעשה הגוים חוקות כמו שכתוב "ובחקותיהם לא תלכו" כי אין להם שייכות לפנימויות הטעמים של כל המעשים ודברים רק בחצוניות עכ"ל.

ואם בדברי הרשות, כמו אכילה ושתייה וכדומה, יש לנו לדבוק בפנימויות ולעשותם בכוונת הלב, כדי להיות חזק לעבודת ה', כ"ש במעשי מצוות, וודאי חייבים לערב בהם פנימויות הלב ולא להסתפק רק בחיצוניות המעשה, כמקיימם מצות אנשים מלומדה. ולכן מי שחפץ לקיים את מצוות ה' עם רצון הפנימי ובשמחה ובהתלהבות, עליו ללמוד את הספרים המדברים על גודל הערך של מצוות.

והנה הספרים שהיו מאד בעזרי, המה הספרים הקדושים שעוסקים ומפתחים את הפנימויות של התורה, ונביא כמה דוגמאות: ספרי המהר"ל מפראג, ספרי הגר"א זצוק"ל, נפש החיים, שפת אמת, ליקוטי מוהר"ן, ליקוטי הלכות (ברסלב), שם משמאל, ספרי רבי צדוק הכהן מלובלין, ספרים מתורת חב"ד ועוד.

הרבה פעמים הבאתי את דברי רבי משה דוד וואלי זצוק"ל מפירושו על התנ"ך. ואודות גדלותו בתורה הנני מביא את הלשון שראיתי בהקדמה של הרב יוסף ספינר לפירושו של הרמד"ו על ס' בראשית, וזה לשונו,

בספר תולדות גדולי ישראל באיטליה (מאת הגרמ"ש גירונדי אב"ד פאדובה) כתוב בערכו, כמהר"ר משה דוד וואלי מרבני פאדובה בזמן הרב הגדול ח"ק מוהר"ר יעקב חזק (מגדולי תלמידי הרמח"ל) אב"ד ומ"ץ זלה"ה, שמעתי נפלאות מתורתו חסידותו וקדושתו והיה תלמיד מובהק ונאמן ביתו של התנא האלהי מוהר"ר משה חיים לוצאטו זלה"ה והיה חכם כולל ודרשן מופלא ומקובל אלהי, וחיבר פירוש על כל תנ"ך ע"ד פרד"ס, וספר הליקוטים כ"י בשתי לשונות, ותשובות לנוצרים על האמונה מלבד חיבורים אחרים על דרך האמת. וחיבר אותם בקדושה והיה ש"ץ בבד"כ ספרדים, ולומד תורה מעומד, ולא היה הולך לישן בלילה עד שכל היהודים של ק"ק חזרו לשלום ומתפלל בעדם כדי שלא יאונה אליהם רעה, עכ"ל.

עוד מצאתי באינציקלופדיה לחכמי איטליא,

נולד בשנת תנ"ו לערך כנראה היה ממלא מקום הרמח"ל בעת שנאלץ לעבור לאמסטרדם. ויש אומרים שאף היה רבו בקבלה בתחילת לימודו (אלמנצי כרם חמד ג' עמוד ק"מ) פרטים נוספים עליו לא ידועים לנו עכ"ל.

הנה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל היה הראשון שנתעורר ועשה מאמץ להביא את כתבי הרמד"ו לדפוס. דברי הרמד"ו זצ"ל האירו לי במקומות "החשוכים" בסוגיות החורבן.

גם הרבה פעמים הבאתי דברי הנאון רבי יצחק אייזק חבר זצוק"ל שהיה תלמידו של הרמ"מ משקלאוו, שהיה תלמיד מובהק של הגר"א זצוק"ל. הגהותיו על הגמרא נדפסו בכל מהדורות הש"ס, והם ידועים כהגהות הרי"א חבר. נודע בישראל כנאון גדול ובקי בכל מקצועות התורה, חוץ מספרים שהדפיס בתורת הנגלה, גם חיבר הרבה ספרים בתורת הנסתר, שבהם מפרש ומפתח את הענינים הסתומים בדברי האריז"ל והגר"א.

קראתי את ספרי "מקדש ה' כוננו ידיך", כי ע"ז אנחנו מתפללים לה' שישוב וירחמנו, וידיו יכוננו את הבית השלישי במהרה בימינו, כמו שכתב רש"י בסוכה (מ"א. ד"ה אי נמי) שבית השלישי ירד מן השמים. וכן כתב הרמד"ו בפ' בשלח (שמות ט"ו, י"ז-י"ט) בשם הזוהר הקדוש (פנחס, רכ"א, א'), ז"ל:

ועדיין יש להקשות איך אמר מקדש ה' כוננו ידיך והלא היה מעשה ידי אדם. דע כי לזה אנו ממתנינים והוא בית המקדש שיבנה על ידו של הקב"ה ממש כמו שאמרו רז"ל (זהר ח"ג, רכ"א, א'), כי בזה תלוי תיקונם של ישראל ותיקון העולם, שהרי שאר הבנינים הקודמים שהיו מעשי ידי אדם לפיכך חרבו, שעל זה נאמר (תהלים קכ"ז א') "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו". אבל הבנין שיהיה מעשה ידיו של הקב"ה הוא יתקיים לעולמי עד, ואז תגלה מלכותו ית' על כל התחתונים והאלילים כליל יחלוף. וז"ש בתחלה "מקדש ה' כוננו ידיך" ותכף סמוך ליה "ה' ימלוך לעולם ועד" שהכל מובן יפה במה שפירשנו, עכ"ל.

וגם שמי מרומז בשם הספר.

ואני פורש ידי בתפלה אל ה' שלא תצא טעות מתחת ידינו, ויהי רצון שימצא חיבור הנוכחי חן בעיני עולם התורה. ונוכח כולנו לגאולה שלמה בב"א.

יהודה דורמן

תמוז, תשפ"ה.

דף נה:

אמר ר' יוחנן מאי דכתיב (משלי כ"ה, י"ד) אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה, אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים. אתרנגולא ואתרנגולתא חרוב טור מלכא. אשקא דריספק חרוב ביתר.

בהצלחת החיים כדי שלא יפיל את גופו ונפשו לבאר שחת, והיא מדת חכמים.

אשרי אדם מפחד תמיד

פירש רש"י מפחד, דואג לראות את הנולד עכ"ל.

גנות הגאווה

ומדוע באמת לפעמים אדם אינו רואה את הנולד. התשובה נמצאת בסוף הפסוק, "ומקשה לבו יפול ברעה". פי' המהרש"א כמ"ש בפרעה אחר שראה בו כמה מכות הקשה לבו. וכן פירש המלבי"ם במשלי שם. הרי שמידת הגאווה מביאה את האדם לדמיונות שוא לסגור את עיניו ולא לשים לב על התוצאות שיגרמו מעשיו הרעים, כי אינו חפץ לשנות את המהלך החיים שלו.

וכן כתב רבינו בחיי בריש פ' בא בפירושו על הפסוק הנוכחי וז"ל, יש לו להיות מפחד תמיד שלא יבא בשום דבר כנגד התורה לא מצד דבריו ולא מצד פעולותיו. ומקשה לבו יפול ברעה מי שאינו מתבונן בתכלית פעולותיו הוא המקשה את לבו, ואין זה כי אם רוע לב ומצד אכזריות שיש בו. והרף המפחד תמיד הפך המקשה את לבו כי המקשה את לבו אין פחד אלהים לנגד עיניו, איננו רואה תכלית השכר

שנינו באבות (פ"ג, משנה ט') חמשה תלמידים היו לריב"ז כו' הוא היה מונה שבחן כו' ר' שמעון בן נתנאל ירא חטא. ובמשנה ט' אמר להם צאו וראו אזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם כו' ר"ש אומר הרואה את הנולד, ע"כ.

פירש ר' יונה, שנותן עיניו על כל דבר ורואה כל הדברים הנולדים קודם שיולדו וכשרואה דבר שיש שכר בתחילתו וסופו מביא לידי הפסד מתרחק ממנו בזה לא יחטא לעולם עכ"ל. הרי האדם שהוא ירא חטא מוכרח להיות "רואה את הנולד" כדי שלא יכשל בדבר עברה.

וז"ל הגר"א על מס' אבות שם, כמ"ש (קהלם ז') החכם עיניו בראשו עכ"ל.

וכן מפורש במס' תמיד (ל"ג, א') איזהו חכם הרואה את הנולד. מוכח מכאן כי המידה זו לראות את הנולד נחוצה מאד

המידה המגונה הזאת כדי שלא תסמא את עיני שכלו מראיית הנולד, ולדאוג ולהשגיח על מעשיו שלא יגרמו היזק וחורבן.

ב' פירושים ב"ההוא בדברי תורה כתיב" (ברכות ס')

וז"ל הרמ"ד וואלילא (משלי י, ט"ו), ...אשרי אדם מ'פחד ת'מיד, שכבר אמרו רז"ל ההוא בד"ת כתיב, והראיה שהוא ר"ת אמ"ת, ואין אמת, אלא תורה, כי הוא צריך לפחד תמיד שיהיה חסר מן האמת, שלא הכין לו ממנה כל צרכו, והשקך יוכל להתגבר עליו. והפחד הזה הוא טוב לאדם לפי שמעמידו בדרכי התורה והמצוות וניצול על ידו מן הפחד הרע של המאורעות הקשות המתרגשות לבא בעולם עכ"ל. יוצא מדבריו מה שאמרו חז"ל "ההוא בדברי תורה כתיב", לא קאי על הלימוד התורה לבד, כפי' התוס', אלא כוונתם על כל עניני התורה, דהיינו שאדם חייב לדאוג על קיום התורה והמצוות כראוי. ולפי זה לא קשה מה שהקשו התוס' מברכות "ההוא בדברי תורה כתיב", דגם בסוגיתנו הוא אותו הענין ממש, שחייב אדם לפחד שלא יטה מדרך התורה.

וכן פי' הרמח"ל, רבו של הרמד"ו, במסילת ישרים (פ' כ"ד) דמה שאמרו חז"ל "ההוא בדברי תורה כתיב" קאי על כל עניני התורה ולא רק על לימודה, וז"ל, אך יראת החטא היא בכל עת

במצות גם לא תכלית הפורענות בעברה. ומי שהוא מפחד תמיד יראה הפורענות טרם בואו כי יפחד ממנו, ומי שהוא מקשה לבו לא יראנו עד בואו עליו. המפחד לדברים תמיד יקרה לו זה מצד הכנעה ושפלות ולכך יתרומם ויתעלה זהו שהזכיר לשון "אשרי" שהוא לשון עלוי. ומקשה לבו לדברים יקרה לו מצד הגאווה וגבהות הלב ועל כן הזכיר לשון "יפול" עכ"ל.

וז"ל התוס' בד"ה אשרי, בפרק הרואה (נרמס ס). אמרינן חזייה לההוא גברא דהוי מפחד אמר ליה חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים, ופריך מקרא דהכא, ומוקי לה בדברי תורה, שדואג שלא ישכח תלמודו וחוזר על משנתו תמיד, והכא נמי מיייתי ליה אהני עובדי שבטחו על רוב טובם ושלוותם לבייש את בר קמצא ולעמוד על בת קיסר והיה להם לפחד ולדאג מן הפורענות ולא דמי לאדם המתפחד בחנם עכ"ל.

ביאור דבריהם, שכמו שיש לפחד משיכחת התורה, כן יש לפחד שמעשיו לא יטו מן האמת ויביאו פורענות.

וע' קידושין (מ"ט:) רש"י ד"ה עניות, שכתב דמי שהוא גס רוח אינו מחזר על שמועתו. הרי מפורש, שמי שאינו מחזר על שמועתו הוא מפני שנגעה בו מידת הגאווה, ואם כן חייב אדם לעקור את

לעשות. וא"כ דברי רש"י עולים בקנה אחד עם פירוש התוס'.

אולם המהרש"א פירש את דברי רש"י באופן אחר ממה שפירשו התוס', וז"ל, דואג לראות את הנולד, ר"ל ממה שאירע תקלה בראשונים דהיינו בירושלים, היה להם לדאוג על הנולד להם כדאמר לקמן (י"י). שנענשו מפני שלא התאבלו על ירושלים. ונראה שסמך אסיפא דהאי קרא דכתיב "ומקשה לבו יפול ברעה", כמ"ש בפרעה אחר שראה בו כמה מכות הקשה לבו, כך אלו שבטור מלכא הקשו לבם ולא דאגו על תקלה אחר שראו תקלת ירושלים. וכן חורבן ביתר שהיה כמה שנים אחר החורבן ולא דאגו על תקלות שלפניהם עכ"ל.

ולפי דבריו, מש"כ רש"י "דואג לראות את הנולד", דהיינו לראות ולשים לב על הפורענות שכבר הגיע לראשונים בעד מעשיהם הרעים כדי שלא לעשות כמעשיהם. ודברי ר' יוחנן קאי אאנשי ביתר וטור מלכא שהקשו לבם ולא דאגו על התקלה אחר שראו תקלת ירושלים. ולכך כתב המהרש"א דסמך אסיפא דקרא, "ומקשה לבו יפול ברעה", שמדובר באדם קשה כמו פרעה, שאינו רוצה להכנע לפני ה' אע"פ שכבר הגיע אליו העונש, ולכן רישא דקרא "אשרי אדם מפחד תמיד" אינו ענין לסוגיא דידן, דהלימוד של סוגיתנו הוא ליקח מוסר מהעונש שהגיע כבר לו או לאחרים.

ולפי המהרש"א לא קשה מה שהקשו

ובכל שעה, שהנה בכל רגע הוא ירא פן יכשל ויעשה דבר או חצי דבר שיהיה נגד כבוד שמו יתברך, ועל כן נקראת "יראת חטא", כי עיקרה היראה מן החטא שלא יכנס ויתערב במעשיו מחמת פשיעה והתרשלות או מחמת העלם יהיה באיזה דרך שיהיה, והנה על זה נאמר "אשרי אדם מפחד תמיד", ופירשו ז"ל (נכנס ס'). ההוא בדברי תורה כתיב, כי אפילו בשעה שאינו רואה המכשול לנגד עיניו צריך שיהיה לבו חרד בקרבו פן טמון הוא לרגליו והוא לא נשמר עכ"ל.

כניעת הלב

ע"ע פי' הרלב"ג על משלי שם וז"ל, אשרי אדם מפחד תמיד למי שראוי לפחד ממנו, כי זה סיבה אל שיתחכם בלקיחת העצה ההוגנת להימלט מרעה אשר הוא מפחד ממנו. ואולם מי שהוא מקשה לבו ושם לאל הדברים שראוי לפחד מהם הוא יפול ברעה. הלא תראה כי הקשאת הלב החריבה בית המקדש הראשון והשני, וזה שאם לא היה צדקיה מקשה לבו, והיה משים צוארו תחת עול מלך בבל לא גלינו מארצינו אז. וכן הענין בבית שני לא היו נכנעין למלכות רומי ונותנין צוארם תחת עולם עכ"ל.

דרך אחר לפרש דברי רש"י

הנה לפי פירושנו בדברי רש"י, מה שכתב רש"י "דואג לראות את הנולד", דהיינו לראות בעין שכלו ולחשוב מה יהיה התוצאה מהמעשה שעומד